

RAPPORT FRÅN DEN ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGEN I TAJNUNGS 2012

TAJNUNGS 3:1, HANGVAR SOCKEN, GOTLAND

RAÄ HANGVAR 36:1-11 OCH 185:1

Fyndnummer 21 i schakt 6. Sigillstamp

Sammanställd av Andrea Horvath & Björn Pilefelt
med bidrag av Dan Carlsson

ArkeoDok 2012:18

Arkeologisk undersökning, Tajnungs 3:1, Hangvar socken, Gotland

Typ av undersökning: Arkeologisk undersökning

RAÄ-nr: 36:1-11, 185:1

Undersökande institution: **ArkeoDok**

Socken: Hangvar

Län: Gotland

Författare: Andrea Horvath och Björn
Pilefelt med bidrag av Dan Carlsson

Sammanfattning:

Undersökningen är en del i Dan Carlssons, Högskolan på Gotland, projekt om den gotländska gården under yngre järnålder-medeltid. Under sommaren genomfördes två fältundersökningar, dels vid ödegården Fjäle i Ala socken, dels vid Tajnungs gård i Hangvar socken (föreliggande rapport). Undersökningarna genomfördes som arkeologisk fältkurs via Folkhögskolan på Gotland.

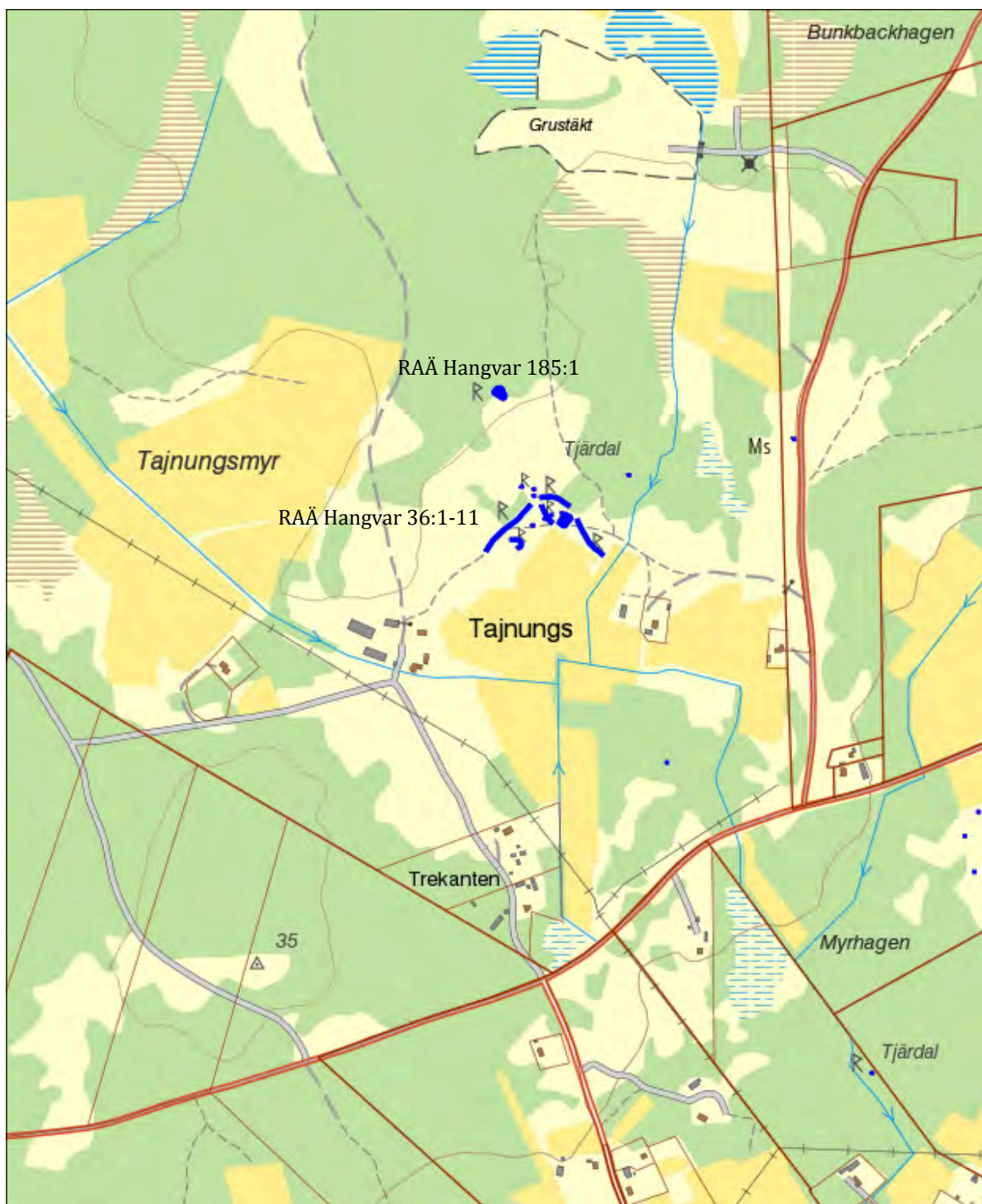
Syftet med undersökningarna var att belysa frågan om kontinuitet i bebyggelsen från äldre järnåldern till medeltid, utifrån förekommande fornlämningar. De konkreta objekt som undersöktes medelst mindre schakt var 4 husgrunder från den äldre järnåldern, inklusive en skärvtenshög, en brandgrav på gravfältet raä Hangvar 185:1 och en medeltida mindre mangårdsbyggnad, tidigare ej registrerad.

Brandgraven visade sig enbart innehålla brända ben, vilket innebar att den inte direkt kunde dateras. Järnåldershusen innehöll en del keramik, några mindre järnföremål, men i övrigt tämligen fyndfria. Den medeltida byggnaden gav ett tämligen rikt material med datering till tidig medeltid, måhända i sin äldsta del från 1000-talet. Inskickade 14C prover kommer att komplettera dateringen.

Fornlämningarna är efter undersökning återställda.

ArkeoDok
Färjeleden 5
621 58 Visby
Tel. 070-3118032
www.arkeodok.com

Figur 1. Undersökningsområdet. I norr det lilla gravfältet Hangvar 185:1, bestående av 6 gravar. Intill åkermarken öster om nuvarande Tajnungs gård finns en komplex järnåldersmiljö med flera husgrunder och skärvstenshögar, liksom hägnader. En tidigare okänd medeltida mangårdsbyggnad kompletterar bilden.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Fornlämningsmiljö	7
Syfte	9
Tajnings	10
Fältkurs och handledare	11
Arbetsmetodik och fyndhantering	11
Planritningar	11
Schaktens storlek och placering	13
Schaktbeskrivningar	14
Schakt 1, 1b och 1c	14
Schakt 7	18
Schakt 2	20
Schakt 3	22
Schakt 4	27
Schakt 5	28
Schakt 6	31
Grav 1	34
Fynd	36
Fyndstatistik	37
Sammanfattning och tolkning	39
Tekniska och administrativa uppgifter	41
Referenser	42
Bilagor	43
Bilaga CD-R: Fyndlistor, planer etc.	

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Tajnungs gård ligger i Hangvar socken på norra delen av Gotland. Utgrävningsplatsen där husgrunderna ligger har aldrig varit uppodlad, utan har endast använts som betesmark vilket den är än idag.

Enligt fornminnesregistret FMIS (figur 1) fanns det i Tajnungs fyra registrerade husgrunder samt fem skärvtenshögar och diverse hägnadssystem (RAÄ Hangvar 36:1-11). Vid gravfältet som ligger på hällmarken, norr om boplaten, fanns fem gravar registrerade (RAÄ Hangvar 185:1).

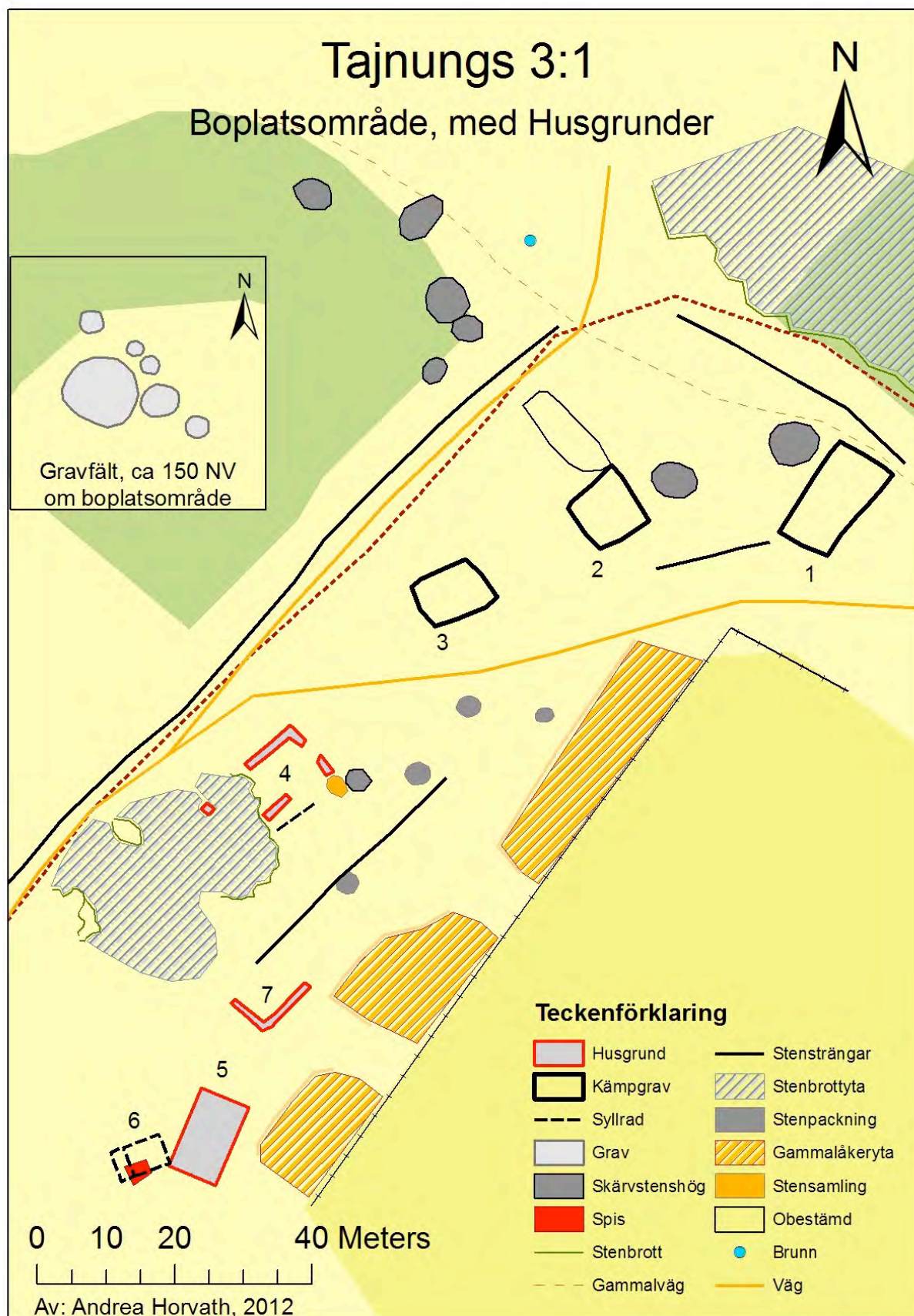
Vid en första fältinventering inför utgrävningarna kunde det konstateras att det troligen rör sig om sex, möjligen sju husgrunder, inom området (se figur 2). Dock var två husgrunder mycket skadade och saknade stora delar av väggarna. Den initiala tanken var att det rörde sig om två järnåldersgårdar med tillhörande uthus, samt ett medeltidshus med tillhörande ladugård. Gravfältet, RAÄ Hangvar 185:1, består troligen av sex gravar och inte fem som det noteras i FMIS. Det finns även åtta skärvtenshögar i området.

Figur 2. Fornlämningar i Tajnungs, enligt FMIS.

Genom boplatensområdet löper en väg som uppenbarligen är mycket gammal. Den finns bland annat angiven på 1600-talskartan, men är förmodligen betydligt äldre än så. Värt att notera är också att det bakom husgrund 2 (det tolkade uthuset till husgrund 1, se figur 3) fanns en förlängning av någon form av möjlig hägnad av obestämbar karaktär. Ena sidan av denna förlängning har tydligt resta kalkhällar som möjligen utgör en prydlig väggkant, medan resten av stensamlingen är av obestämbar form. Området intill ger intryck av att ha blivit rensat från sten och möjligen upplagt i anslutning till raden med resta kalkhällar.

Huslämningarna ligger i sluttningen mellan åkermark i söder och hällmark i norr, där hällen sluttar mot söder. Denna sluttning går som i en båge runt åkern, på vilken husgrunderna alltid har legat. Åkermarken som används idag, har använts som just åkermark under alla tider

Figur 3. Fornlämningar funna vid fältinventeringarna, 2012.

platsen varit bebodd. Denna åker finns angiven på 1600-talskartan men uppvisar även spår från äldre tiders bruk.

Under flera århundraden har närområdet runt om fornlämningarna nyttjats som stenbrott. På grund av dessa stenbrott är stora delar av området påverkat och det är uppenbart att vissa fornlämningar helt eller till delar har röjts bort. I området finns också åtta skärvstenshögar, vilka normalt anses tillhöra bronsålder eller äldsta järnålder. Dessa ligger i nära relation till de typiska järnåldershusgrunderna, och förhållandet dem emellan var något som skulle undersökas. Genom området, från husgrund 7 i riktning mot husgrund 1, löper en stenrad. Invid denna ligger tre flacka, runda stensättningsliknande anläggningar. Det har tidigare noterats att det förekommer gravar längs stensträngar under järnåldern. En fråga att klargöra med undersökningarna var om dessa lämningar utgjorde gravar eller om det var frågan om röjningsrösen, då avståndet till åkermarken strax nedanför är relativt kort

Den initiala hypotes var att bebyggelsen inom området kontinuerligt förflyttats från öst mot väst, med äldre järnålderns hus i öster och med de medeltida husen i väster. Ytterligare längre mot väster är platsen för Tajnungs gård under 1600-talet fram till våra dagar. Förmodan var därtill att vikingatidens bebyggelse fanns i området mellan järnålderns gårdar och de medeltida husgrunderna.

Eftersom antagandet var att det rörde sig om tre gårdar med uthus/ladugårdar valde vi att lägga ut tre primära schakt. Två schakt i de järnåldershus som tolkats som mangårdsbyggnader och ett schakt i det tolkade medeltidshuset, som vi antog var en stenbygd ladugård. Detta eftersom den var mycket tydlig i landskapet och utan synbara rester efter en spis. Mangårdsbyggnaden tolkades ligga runt det vi tolkat som en medeltida spis, men det fanns inga tydliga väggkonstruktioner eller dylikt vilket gjorde det mer komplicerat. Avsikten var även att gräva en av gravarna på gravfältet för att försöka finna daterbart material samt för att se om gravfältet kunde vara samtida med järnåldersgårdarna. Gravarna såg ut som folkvandringstida gravar liknande ett antal som tidigare undersökt, vilket skulle indikera att gravarna var samtida med boplatsen.

SYFTE

Undersökningarna i Tajnungs är en del i ett mångårigt pågående forskningsprojekt rörande den gotländska gården under järnålder – medeltid, under ledning av docent Dan Carlsson, Högskolan på Gotland. Projektets fokus ligger på frågan om kontinuitet och förändring – att få en bättre förståelse för hur gårdar förändras under perioden när det handlar om markanvändning, bosättningsmönster, rumsliga förhållanden och huskonstruktioner.

Ett annat mål med projektet är den socioekonomiska aspekten av livet och förändringen i näringsliv och bebyggelse under perioden. Det är sedan tidigare känt att det förekom extensiva förändringar i landskapsanvändning och bosättning, så väl som i huskonstruktioner

runt 550 e. Kr. vilket ledde till en kraftig minskning av antalet gårdar. Vi vet också att bosättningsmönstret förändrades runt 1000-talet, när gårdslägen förflyttades. Detta skedde till stor del över hela Gotland. Förändringen innebar i huvudsak en transformation av bosättningar från mer centralt belägna i inägorna till utkanten av inägorna. På så vis kom gårdsläget i närmare anslutning till det större vägsystemet på Gotland.

TAJNUNGS

Gårdsläget i Tajnungs har inte tidigare undersökts. Området inventerades under 1976, men har aldrig varit föremål för djupare undersökning. Tajnungs valdes ut som undersökningsområde mot bakgrund av dess tydliga landskapskontext. Man har lagt husgrunderna i en sluttning, mellan hällmark och åkermark. Där ligger de som i en halvmåne, med den tydligaste järnåldershusgrunden längst i öster och Tajnungs nuvarande gårdsläge längst i väster. En stor fördel med området är att det aldrig använts eller gått att använda till odling, utan endast använts som betesmark, vilket det gör än idag. Det finns tydliga spår av äldre järnålder samt spår av medeltid, men inga spår av den yngre järnåldern ovan mark. Hypotesen var att bebyggelsen över tiden förflyttats västerut, och att det i så fall, mellan järnåldershusen och medeltidshusen, kunde tänkas påträffas vikingatida material. Eftersom platsen verkar ha använts i sitt läge under så lång tid föreligger trovärdiga skäl för att platsen inte helt skulle överges under den yngre järnåldern.

Utgrävningen utfördes med målet att få svar på tre huvudfrågor:

1. Datering på de olika husgrundslämningarna på platsen, för att på så vis få en bättre bild av områdets bosättning och befolkning från järnåldern fram till 1300-talet.
2. Konstruktionen på de olika husen, för att få mer information om skiften i byggnadsteknik. Också för att finna indikationer på om järnåldersgårdarna varit samtida eller om det varit en gård som flyttat med tiden.
3. De olika husens funktion. Om de varit mangårdsbyggnader, ladugårdar, verkstäder eller smedjor.

Genom att försöka besvara dessa frågor skapas en grund för tolkning av Tajnungs gårdshistoria. Utvecklingen i Tajnungs kan jämföras med andra gårdar som undersökts under tidigare år, samt med parallella utgrävningar av till exempel gårdsläget i Fjäle i Ala socken.

FÄLTKURS OCH HANDEDARE

Utgrävningen i Tajnungs genomfördes i form av en grävkurs som arrangerades av Folkhögskolan på Gotland i samarbete med ArkeoDok. Kursdeltagarna bestod av svenska amatörarkeologer och nybörjargrävare. Årets kurs engagerade totalt 32 deltagare och sträckte sig över de fyra veckorna i juli månad.

Nedanstående var involverade i utgrävningen av Tajnungs:

Dan Carlsson	Huvudansvarig, ArkeoDok
Andrea Horvath	Arkeolog och handledare i fält
Björn Pilefelt	Arkeolog och handledare i fält

ARBETSMETODIK OCH FYNDHANTERING

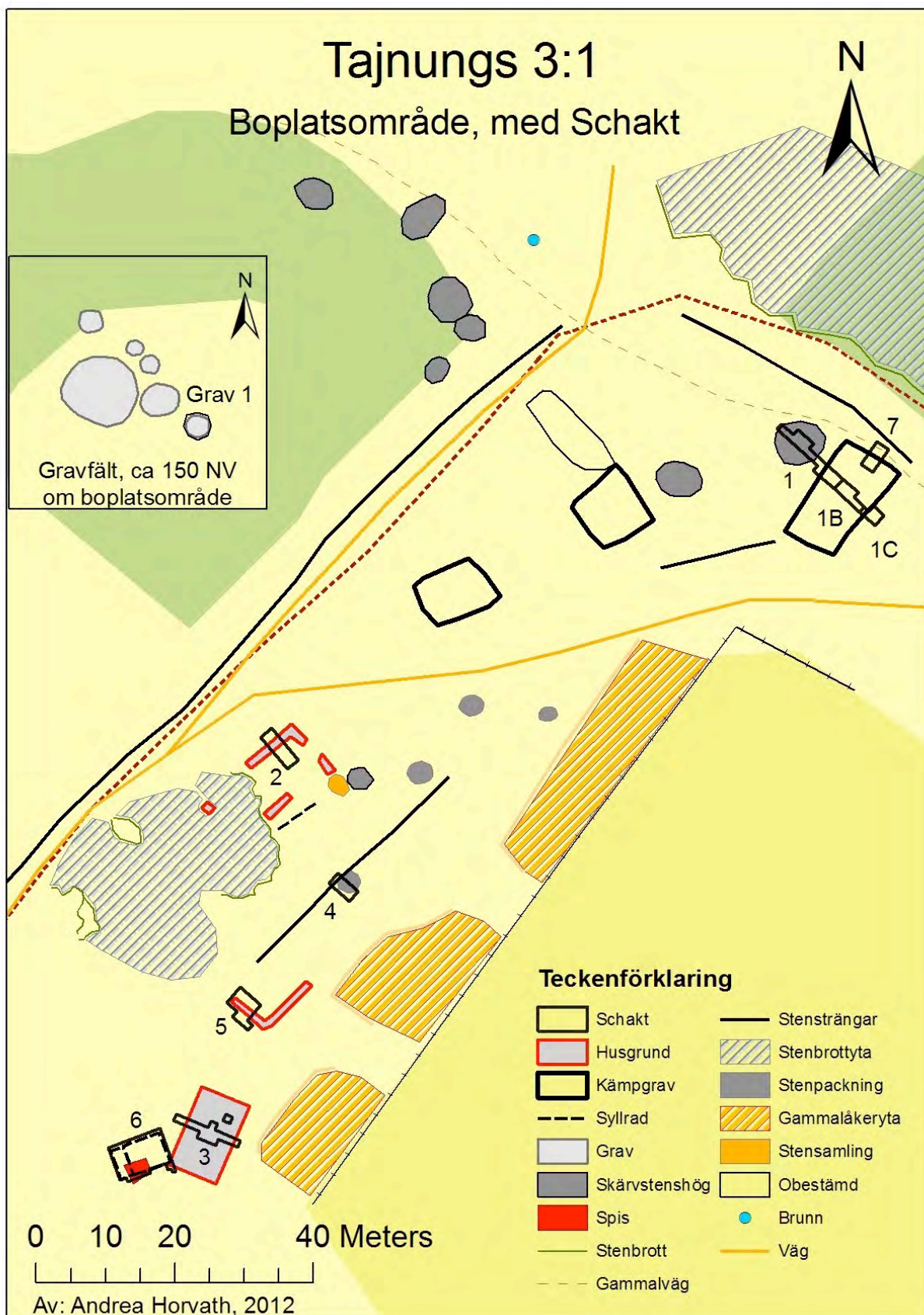
Redan från avtorvningen sållades jorden, per kvadratmeter, med 4 mm såll. Fynden delades in i kategorierna massmaterial och föremål. I massmaterial ingår både brända och obrända ben, flinta, bränd lera, kol, slagg och metallskrot. Massmaterialet har vägts per ruta och lager och återdeponeras efter dokumentation. Detta gäller ej benmaterial och kolprov, då de kan användas för analyser.

Bland de enskilda föremålen ingår keramik, pärlor, järnnitar och spikar, knivar, bronsbleck, bältebeslag, mynt och andra metallföremål. Dessa föremål har dokumenterats med vikt, längd, bredd och tjocklek. Om de är funna in situ har de markerats på schaktplanen och avvägts med ett avvägningsinstrument och om de är funna vid sållning har de noterats på ruta och lager. Fynden från varje enskilt schakt tilldelades ett fyndnummer, som börjar från nr 1 och fortskrider i nummerordning. Således har varje schakt en separat fynddatabas (se bilagda fyndlistor i appendix).

Schakten grävdes kontextuellt efter avsatta lager, d.v.s. lager byttes när jordens sammansättning ändrades eller efter att ett övre stenlager hade dokumenterats och lyfts bort. I flera schakt grävdes lager 1 ända ner till hällen då lagren var tunna och dess sammansättning inte ändrades. Det kan noteras att jordlagret genomgående är mycket tunt i området, det varierar mellan 0,1-0,2 meter.

PLANRITNINGAR

De schaktplaner och profiler som finns i rapporten bygger på de som ritades ute i fält och som sedan skannades in. En konsekvent skala för schaktplanerna och profiler har inte angetts, men skalan är alltid angiven på schaktplanen eller profilen, antingen i skala 1:10, 1:20 eller 1:50. Schaktplaner över varje enskilt lager har upprättats om det har ansetts av betydelse. Konstruktionsdetaljer har antingen ritats in på schaktplan eller kalkerats efter lodfoton och har höjdmätts. Planerna utgår som regel från lodfotografier.

Figur 3. Schaktens placering. Längst i öster är schakt 1 och 7, som berör en tydlig mangårdsbyggnad från äldre järnåldern. Schakt 2 är utlagt över den norra långväggen till en till stor del raserad husgrund från äldre järnåldern. Schakt 3 är utlagt över en tydlig och välbevarad husgrund, likaledes från äldre järnåldern. Schakt 4 berörde ett röjningsröse och schakt 5 rester av ytterligare en byggnad från äldre järnåldern. Schakt 6 utgörs av större delen av en medeltida mangårdsbyggnad med spis och i norr undersöktes en grav (grav 1).

SCHAKTENS STORLEK OCH PLACERING

Schakten placerades ut i landskapet i förhållande till vad som var relevant för att uppfylla syftet för grävningen. Schakt lades ut över fem av de sju husgrunderna på platsen. Som komplement till dessa husgrunder undersöktes en grav vid gravfältet samt drogs ett schakt över en stensättningsliknande lämning, som möjligen kunde vara en grav. Detta för att undersöka om gravarna var samtida med husgrunderna (se figur 3, föregående sida).

Hälften av schakten utvidgades, vissa flertalet gånger, tabellen nedan visar schaktens slutgiltiga storlek. Totalt grävdes 140,3 m² fördelat på 10 schakt och en grav.

Schakt	Objekt	Storlek, m ²
1	Husgrund 1	19
1B	Husgrund 1	8
1C	Husgrund 1	5
2	Husgrund 4	12
3	Husgrund 5	15
4	Stensättning	8
5	Husgrund 7	15
6	Husgrund 6	43,3
7	Husgrund 1	8
Grav1	Grav	7

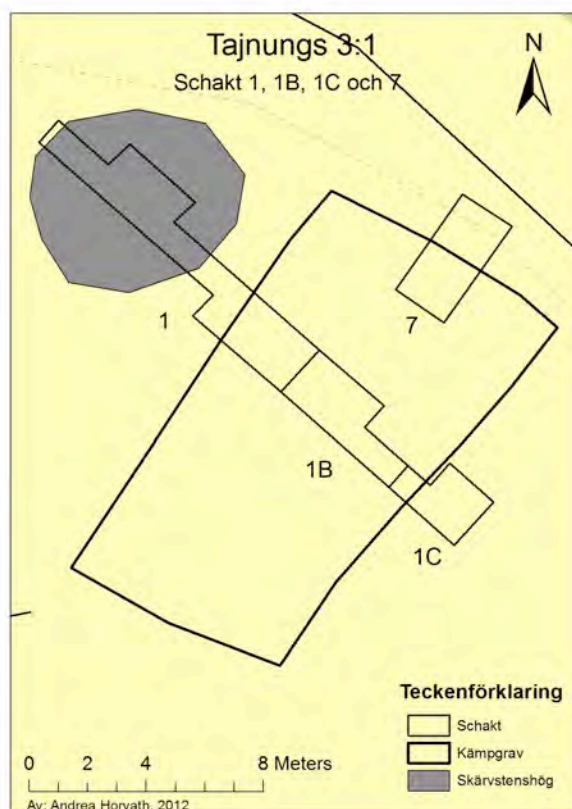
SCHAKTBESKRIVNINGAR

SCHAKT 1, 1B OCH 1C, HUSGRUND

Område	Tajnungs 3:1
Typ	Skärvtenshög, Husgrund 1
Längd (N-S)	Schakt 1: 12m. Schakt 1B: 5m. Schakt 1C: 3m.
Bredd (Ö-V)	Schakt 1: 3m. Schakt 1B: 2m. Schakt 1C: 2m.
Yta	Schakt 1: 19m ² . Schakt 1B: 8m ² . Schakt 1C: 5m ² .
Torv och bottenmått m.ö.h	Mått taget i schaktets nordligaste och sydligaste hörn. N: 27,61 – 27,51. S: 27,21 – 27,09

Schakt 1 drogs över den största och mest tydliga järnåldershusgrunden, över den norra långsidesmuren och tvärs genom skärvtenshögen som låg intill husgrunden. Schaktet är två meter brett över husgrunden och muren men endast en meter brett över skärvtenshögen (innan utvidgning). Genom att lägga schaktet på detta sätt blev det en tillräcklig yta över muren för att få fram en tydlig konstruktion. En meters bredd över skärvtenshögen bedömdes tillräckligt för att konstatera dess sammansättning och för att erhålla daterande underlag. Ett viktigt inslag i undersökningen var att få ett grepp om eventuell tidsskillnad mellan skärvtenshögen och husgrunden.

Husgrund 1 är en typ av järnåldershusgrund som kallas kämpgravar och de är genomgående konstruerade med skalmursteknik, vilket innebär att man haft två rader sten i murarna där mellanrummet varit ifyllt med mindre stenar. Det förekommer ofta någon form av träpanel på insidan av dessa hus, vilket gör att det

Figur 4. Schakt 1 och 7 berörde husgrund i, belägen i östra kanten av bebyggelseområdet.

ibland finns trärester kvar intill muren. Dessa trärester utgör utmärkt material för eventuell ^{14}C -datering.

Järnåldershuset var vid inmätning med totalstation före utgrävningen ca 16x9 meter stort, mätt ungefär i mitten av murarna. Ingångarna ligger på kortsidorna i öst och väst. Den västra ingången vetter mot gårdsplatsen och åkern, medan den östra ingången leder direkt ut på den gamla vägen. Måttet mellan innerväggarna i huset är ca 8x15 meter.

Figur 5. Husgrund 1 före avtorvning, sedd från öster mot väster.

Skärvstenshögen ligger ca 2 meter från husets norra långsida. Schakt 1 förlängdes mot söder under utgrävningens gång, för att få ett tvärsnitt genom byggnaden och en bättre bild av dess konstruktion.

Lagerbeskrivningar

Schakt 1

Vid framrensningen av schaktet kunde man se en mycket tydlig yttre stenrad i husmuren medan den inre var mer omrörd. Endast en större sten på insidan var säker i sitt läge i ruta 4. Muren består av en blandning av gråsten och kalksten. Muren är tydligt konstruerad i skalmursteknik där mellanrummet mellan stenraderna är fylld med mindre sten. Bredden på muren vid schaktkanten vid ruta 6 och ruta 8 är ca 1,20 meter. Rutorna inne i huset rensades upp från stenar som tolkades som utrasade från muren. En viss mängd ben- och keramik förekom intill murens insida. Under stenraset (lager 2) var jorden mer lättgrävd och mot muren framkom

Figur 6. Schakt 1 över husgrund 1 norra långsida, ut över skärvstenshögen efter utgrävning. Husgrundens inre har i botten själva berggrunden, bestående av kalkhällar, delvis lösa och kan ha tjänat som golv.

mörkare fläckar och spridda kolbitar över rutorna inne i huset. På utsidan av muren framkom en rad kalkstenar ca 40 cm från yttermuren, som tolkades som utrasade från muren. Mellan dessa förekom ett lager av knytnävstora stenar. Under detta stenlager påträffades kolbitar över stora delar av ytan. Fem kolprover är tagna här. I ruta 9 är det ett område utan sten. Jorden var lättgrävd fram till skärvstenshögen.

I skärvstenshögen rensades stenlagret fram efter avtorvning, varpå schaktet fotograferades för dokumentation. Vi kunde konstatera att skärvstenshögen var ca 7 meter i diameter och upp till ca 0,4 meter hög. Skärvstenshögen grävdes i ytterligare ett lager (lager 2) ner till berggrunden. I mitten av högen, i rutorna 11 – 13, framkom en större mängd keramikskärvor härrörande från samma kruka. Dessa limmades ihop i den mån det var möjligt (18% av krukans mynning + diameter 26 cm). Det påträffades även fem, mer eller mindre tydliga, knackstenar i skärvstenshögen.

I profilen kunde man på varsin sida om mitten se snedställda kalkstenar som lutade utåt. Dessa var påtagligt synliga eftersom nästan ingen kalksten förekom i övrigt i skärvstenshögen. Det beslutades om att utvidga schaktet med 3 m² över skärvstenshögen (se schaktplan) efter att det framkom ett mycket sotigt lager med brända ben och kol i ruta 12, mellan dessa snedställda kalkstenar. Målet med utvidgningen var att få ett grepp om den koncentrerade samlingen av ben och kol möjligen kunde härröra från en brandgrav. Efter slutförd utgrävning har det brända benmaterialet undersökts av osteolog Carola Liebe-Harkort vid Stockholms universitet. Det visade sig att det uteslutande rörde sig om djurben.

Utanför husmuren framkom i lager 3 ett ljusare lerområde från muren som var ca 40-50 cm bred. Där påträffades kol, ben och keramik. Innanför muren fanns en rödgul lerpackning i ruta 2 och en bit in i ruta 1. Denna låg över flera kalkstensskivor, som senare visade sig utgöra den troligen mycket spruckna hållgrunden. Jorden var mycket svart in mot muren i både ruta 3 och 4. Kolprov 6 är taget från ruta 1 lager 3. I slutet av lagret framkom i ruta 1 en hästkäke. Käken/tänderna kommer troligen att användas för datering då dess kontextuella placering var otvivelaktig. Grävningens enda ornerade keramikskärva påträffades här (figur 7). Det var en mörk skärva, som förmodligen var folkvandringstida.

Innanför muren påträffades i lager 4 ytterligare en hästkäke i ruta 3. När den tagits upp framkom flera flata kalkstenar i botten, som utgjort antingen någon form av lagd golvyta eller endast den spruckna hållgrunden. Golvytan består av både mindre och större flata kalkstenar.

Figur 7. Schakt 1, fyndnummer 29. Ornerad keramik, daterad till ca 400-tal AD.

Figur 8. Schakt 1, Fyndnummer 74.

Det man kan notera är att några av de större kalkstenarna sticker upp lite mer än de övriga. Inga stolphål påträffades. Vid en hastig genomgång av det påträffade benmaterialet konstaterades ben från får/get, häst och nöt. Eventuellt har det även hittats en tand från en gris. Alla keramikfynd som gjorts i schakt 1 är av förhistorisk karaktär.

Schakt 1B

Schakt 1B ansluter i norr till schakt 1 innanför husmurarna. Den nordöstra delen är 3 meter och den sydvästra delen 5 meter fram till murkant. En stor tall motiverade den östra delens avgränsning. Jordlagret var tunt, ca 11,5 cm, men var desto tjockare invid muren.

Utgrävningsarbetet framskred till hållnivå i endast ett lager. Bland fynden framkom enstaka ben och keramikskärvor. Sammanlagt påträffades fyra större kolkoncentrationer. Från dessa togs kolprover, och de höjdmättes samt ritades in på schaktplanen. Vid friläggning av muren framkom att den vilade på ett ca 12 cm tjockt jordlager, på samma sätt som insidan av den norra muren. Under jordlagret kom naturlig håll. En icke försumbar mängd brända lera påträffades. Avslutningsvis undersöktes vissa stenfria partier i rutorna 7, 8 och 10. Endast enstaka kolbitar och benfragment påträffades.

Schakt 1C

Vi beslutade oss för att utvidga schakt 1 ytterligare, så att vi fick med den södra murens konstruktion samt en del av husets utsida.

Närmast under torven var jorden förhållandevis mörk, dock ej lika mörk som i husets insida. På varierande djup (10 - 20 cm) uppträdde fläckvis ljusare, sandigare packad jord. Den mörkare jorden går på vissa ställen ned till håll. I rutorna 3, 4 och 5 låg närmast hållen ett tunt lager grus. Fynden utgjordes av

bränd lera (drygt 500 g), ben (ca 600 g), varav en del tämligen stora (käkben, tänder) samt keramik (139 g). Fyndförekomsten ökade med närhet till muren. Lerfynden tros härröra från en i västra schaktväggen intill mur urskiljbar leransamling. Denna senare lermängd synes ha fyllt en tätande funktion mellan mur och underliggande jord. Spridda kolbitar utan urskiljbart inbördes sammanhang återfanns i en viss mängd i rutorna 3 och 4. Ben återfanns ända ner till hållnivå. Som enda metallföremål påträffades i ruta 3 en järnbit, troligen utgörande spetsen av en skära, möjligen knivsudd (fynd nr 10).

Figur 9. Schakt 1c från utsidan av huset och över den södra muren, mot schakt 1b på insidan av muren och längst upp i bilden anknytningen mot schakt 1 och den andra långsidemuren.

Schakt 7, Husgrund 1

Område	Tajnungs 3:1
Typ	Husgrund 1
Längd (N-S)	4m
Bredd (Ö-V)	2m
Yta	8m ²
Torv och bottenmått m.ö.h.	Mått tagna i mitten av schaktets nordligaste och sydligaste långsidor: N: 27,47 – 27,02. S: 27,4 – 27,0

Schakt 7 lades ut över den östra ingången i husgrund 1, och löpte över mitten av murens kortsida. Syftet var dels ta reda på om man kunde urskilja en ingång, dels se om det fanns någon tröskelkonstruktion eller dylikt som innefattade daterbart material, samt hitta eventuella föremål som underlag för datering. Detta med tanke på att man ofta sopade ut skräp från huset genom ingången, vilket leder till att området nära ingångarna oftast är de mest fyndrika i dessa lämningstyper.

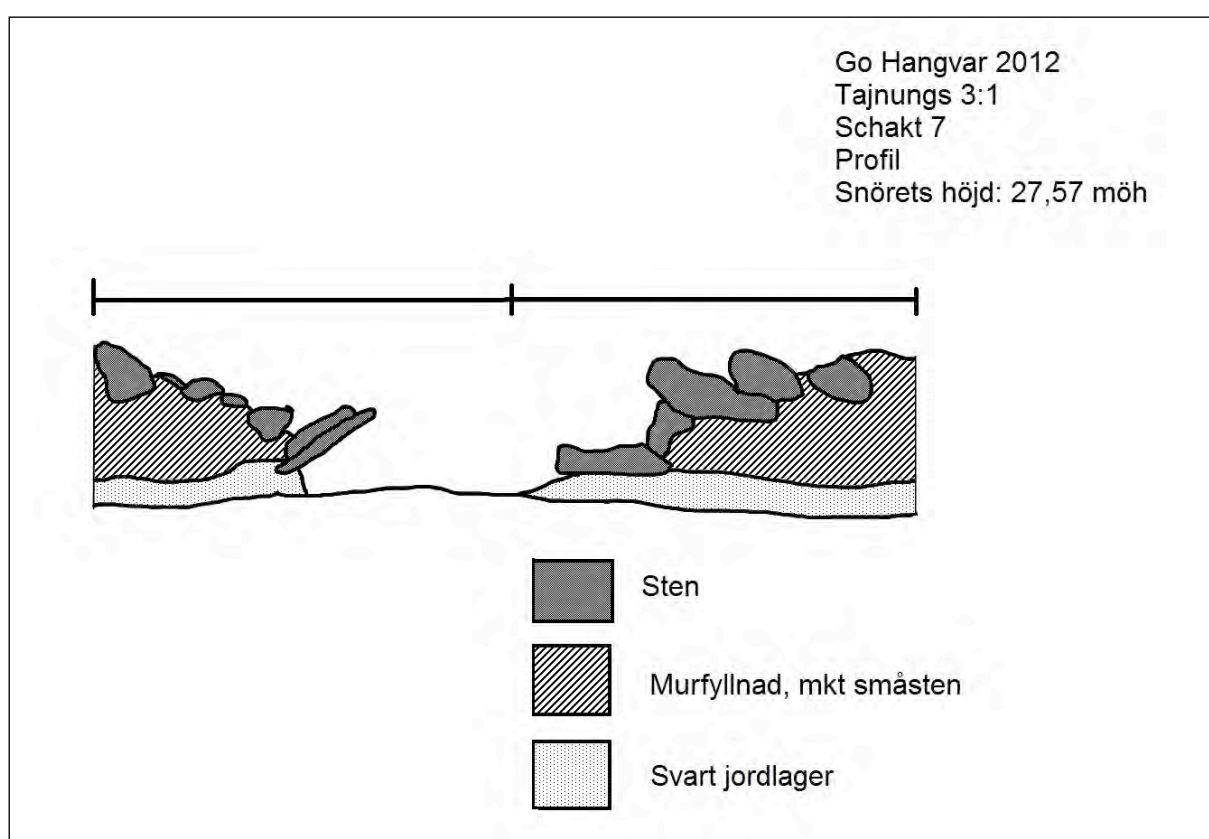

Figur 10. Schakt 7, utlagt över den östra gaveln av husgrund 1. Rasmassorna i mitten markerar ingången (från vänster-till höger).

Lagerbeskrivning

Schaktet togs upp över en svacka i husgrundens nordöstra gavel, där vi tolkat att en ingång bör ha legat. Efter avtorvning framträdde i schaktet nedrasad sten i blandad storlek. Stenen bestod mestadels av kalksten samt enstaka större gråstenar. Jorden utanför muren och till uppskattningsvis 1 meter utanför muren var betydligt mörkare än ruta 4 och 8. Inga fynd gjordes i lager 1. Efter fotografering plockades stenar bort från den förmodade ingången.

I lager 2 påträffas under en sten i ruta 3 förkolnat trä med fiberriktning in mot huset. I dörröppningens norra del låg tre stycken plankor (1a, 1b, 1c), mot eventuell murkant. I öppningens södra del påträffades en bit bränt trä, även detta intill kanten. I ruta 5 och 6 påträffades ett antal mindre bensamlingar samt ett antal grova, mörka keramikskärvor samlat. Hällen framkom efter ca 25-30 cm. I ruta 1 och 2 framkom spridda kolfragment och sotfläckar. Vid själva ingången låg mycket nedrasad kalksten, några av större format. Inkilat i

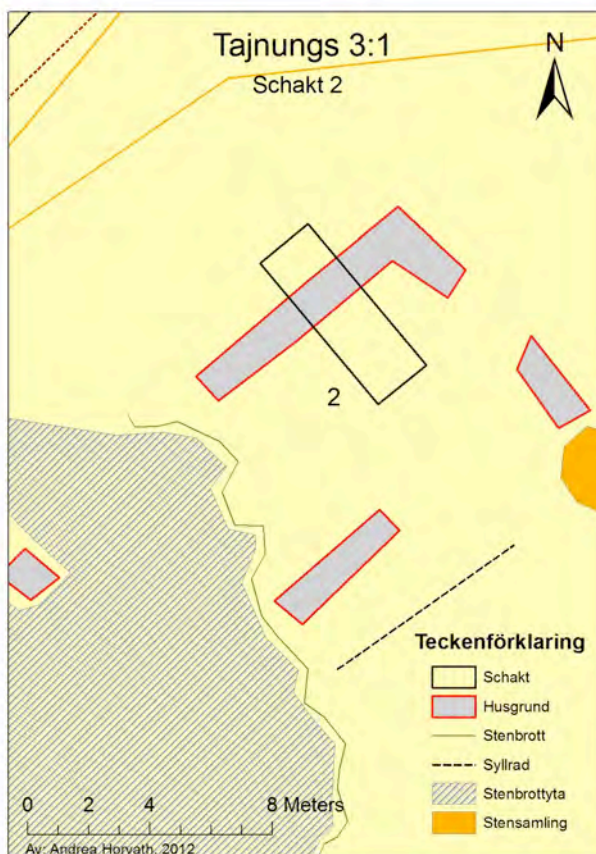
Figur 11. Profil över den östra ingången (beklägen i kortsidan) av husgrund 1. Profilen är 2 meter bred

det nedersta lagret av utrasad sten fanns rester av förkolnat trä och brända matben. Väggarna är svåra att identifiera på grund av det omfattande utraset. De trästockar som påträffades utgör uppenbarligen delar av konstruktionen vid dörren. Kolprov inlämnat för ^{14}C datering.

SCHAKT 2

Område	Tajnungs 3:1
Typ	Husgrund
Längd (N-S)	6 m
Bredd (Ö-V)	2 m
Yta	12 m ²
Torv och bottenmått m.ö.h.	Mått taget i schaktets nordligaste och sydligaste hörn. N: 27,95 – 27,79. S: 27,76 – 27,54.

Schakt 2 lades också över en mur i en järnåldershusgrund (husgrund 4). Denna huslämning var aningen komplicerad vid inventeringen. Detta på grund av att en stor del av husmurarna verkar ha blivit bortplockade, samt att en viss del av huset också försvunnit på grund av sentida kalkbrott. Det som fortfarande tydligt kunde urskiljas i landskapet var större delen av den norra långsidans prydliga skalmur. På insidan av muren var en förhöjning med relativt mörk jord, vilket utgjorde grunden för var vi placerade schaktet. Vi placerade ut schaktet så att det täckte förhöjningen samt sträckte sig över platsen där muren var som mest intakt. På så vis var syftet att få ett grepp om husets konstruktion, samt att förhöjningen eventuellt skulle kunna vara en hård med daterbart material.

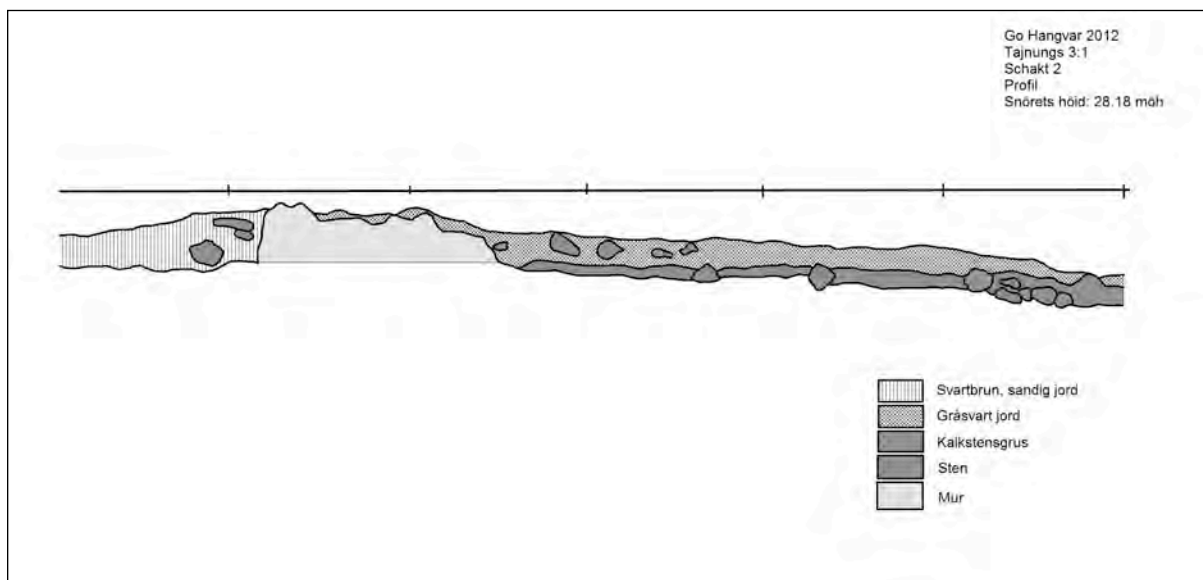
Figur 12. Schakt 2, lagt ut över den norra delen av en delvis förstörd husgrund från äldre järnåldern.

Vid grävningen kunde vi konstatera en skalmur av samma konstruktion som husgrund 1. Skillnaden i konstruktion verkade dock vara att husgrund 4 ligger på en förhöjning, medan husgrund 1 låg i en sänka i berggrunden. Där den förmodade härden låg framkom en stenpackning i

Figur 13. Det tunna jordlagret nedgrävt till berggrunden och med den norra skalmuren i bakgrunden.

rutorna 1, 2, 3 och 4, som varken var tydlig i sin konstruktion eller funktion, uppenbarligen inte en härd. Det påträffades inget som egentligen kunde datera eller relatera anläggningen till husgrunden. Kol från anläggningen sparades som ett kolprov. Intill skalmuren påträffades i ruta 8 rester av en bränd träplanka, som förmodligen utgjort botten på den träpanel som ofta återfinns längs insidan av skalmurarna i denna typ av hus. Direkt ovanför träresterna fanns 43 bitar av förhistorisk keramik, mycket sannolikt tillhörande en och samma kruka. Belägenheten av keramiken och träresterna antyder att de är från samma tid. Prov för ^{14}C -datering har inlämnats från sagda planka. Någon utvidgning av schaktet genomfördes inte.

Figur 13. Profil längs den östra sidan av schaktet och tvärs över norra långsidan. Utsidan är till vänster i bilden och insidan till höger. Ett makrant gruslager inne i huset föreföll vara utlagt för att jämna till nivåerna

Lagerbeskrivning

Jorden utanför huset var mörkbrun, medan den inuti huset var svart. På varierande djup (5-15 cm under markytan) blir jorden påtagligt lerigare i husets insida. Det var dock inte av karaktären att det bedömdes som ett packat lergolv. Lerlagret rensades fram för fotografering och lagerbyte. På insidan av huset slutade jordlagret med ett tunt, ljust gruslager direkt på hällen. Även på utsidan skiftade den bruna jorden i ett ljusare gruslager. Profil ritades av den östra schaktkanten över muren.

SCHAKT 3

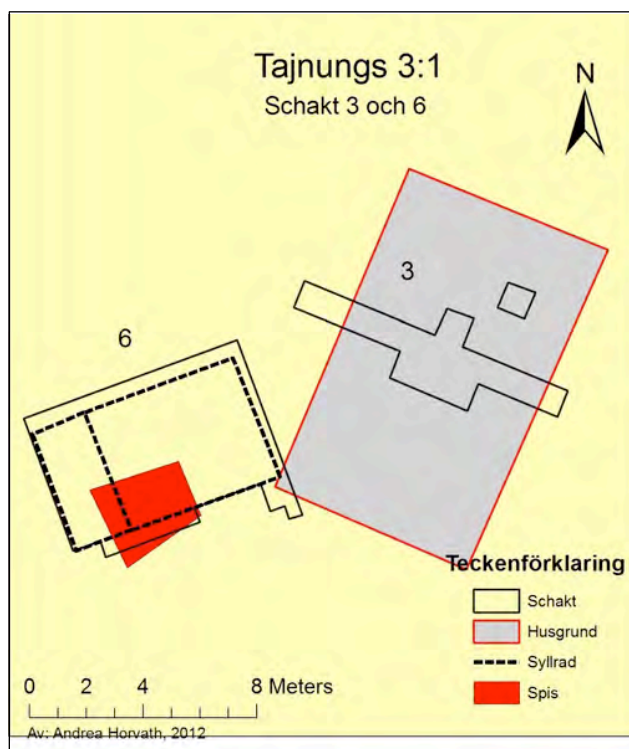
Område	Tajnungs 3:1
Typ	Husgrund
Längd (N-S)	10
Bredd (Ö-V)	3
Yta	15 m ²
Torv och bottenmått m.ö.h. hörn.	Mått taget i schaktets nordligaste och sydligaste N: 26,82 – 26,59. S: 26,62 – 26,36

Anläggningsöversikt

Anl. Nr	Typ
(3) 1	Härd
(3) 2	Stolphål
(3) 3	Stolphål
(3) 4	Stolphål

Schaktbeskrivning

Över husgrund 5 placerades ett 9 meter långt schakt som sträckte sig över mitten av huset och ca 0,5 meter över yttermurarna på var sida. I och med närheten till den medeltida spisen var den första tolkningen att vi grävde den tillhörande ladugården. Det framgick dock ganska tidigt att det inte rörde sig om en medeltida ladugård utan ytterligare en järnåldersbyggnad. Denna tolkning baserades på den tydliga skalmuren, härden i mitten, stolphålen samt keramiken som påträffades. I rutorna omedelbart innanför muren framkom hällen nästan direkt. I mitten av schaktet framkom en avlång härd, i ena kanten avgränsad av en större kalksten, splittrad i flera delar. Utanför denna kalkhäll var en tämligen oregelbunden, tydligt ditlagd kalkstenspackning. Schaktet utvidgades 3 m² i mitten över stenpackningen och härden och sedan 1 m² i norr där en

Figur 14. Schakt 3, utlagt över husgrund 5. DET mindre schaktet i norr inom husgrunden är över ett av stolphålen i husgrunden.

lerpackning återfanns. Schaktet utvidgades ytterligare två gånger, 1 m² åt nordost utanför skallmuren och 1 m² som lades ut fristående där vi mätte ut var nästa stolphål borde ligga. Det framkom ett stolphål i denna fristående ruta. Det var 2,6 m mellan stolphålen och de låg ca 1,6 m från muren.

Anläggningsbeskrivning

Anläggning 1: Anläggning 1 är härden som låg i mitten av schaktet, i rutorna 4-6 och 10-13. Vi valde att snitta anläggningen i öst-västlig riktning, för att underlätta grävning samt för att få en tydlig profil. Profilen ritades från söder. Anläggningen grävdes ner till ett gult, sterilt gruslager. Inga direkta fynd påträffades, dock tillvaratogs ett antal kolprover samt lerprov av spisens eldningsyta.

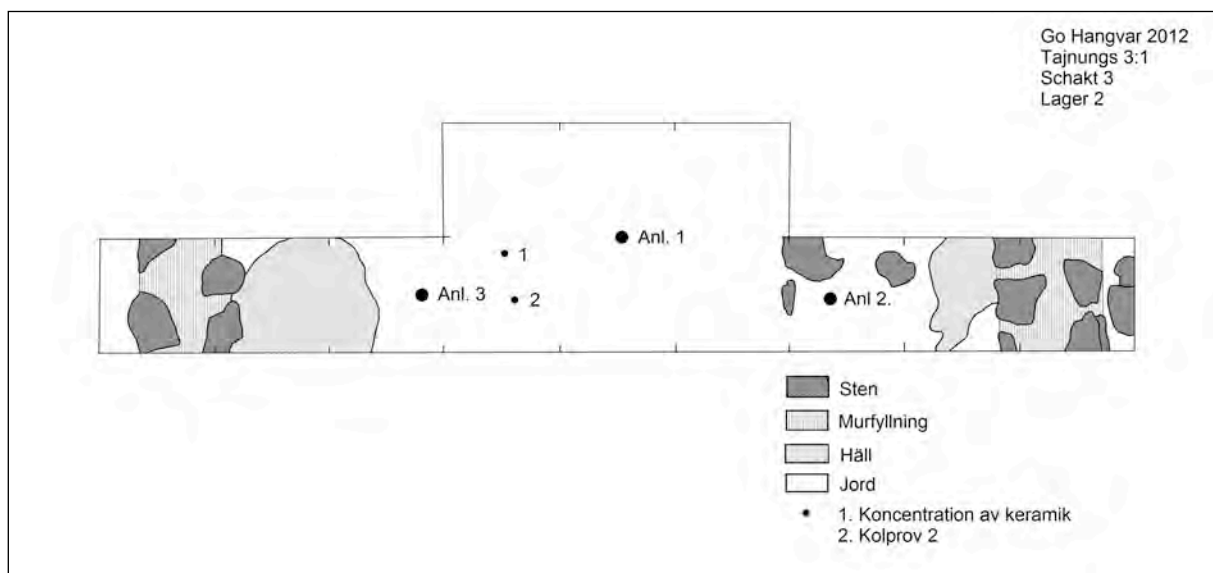
Anläggning 2: Anläggning 2 är det första stolphålet vi påträffade inuti husgrunden, i ruta 7. Stolphålet var omgivet av fyra stora stenar, varav tre var kantställda samt en flat, större sten. I botten av hålet låg stenar som vilade på hällen. Tre kolprov togs från den förmodade stolpen. Träresterna var samlade i ett stråk som låg i nordostlig riktning, åt det håll stolpen förmodas ha fallit.

Anläggning 3: Anläggning 3 är det andra stolphålet vi påträffade, i ruta 3. Det låg symmetriskt med anläggning 2. I stolphålet påträffades två keramikbitar, en bit bränd lera samt bränt trä. Träet bedömdes utgöra en del av stolphålets stolpe, och tillvaratogs som ett träprov. Detta stolphål omgavs inte av lika stora, prydliga stenar som anläggning 1, utan omgavs istället av ett antal, aningen mindre stenar i en cirkelformation. Även i botten av detta stolphål låg ett antal stenar direkt på hällen som kan ha använts för att stadga stolpen.

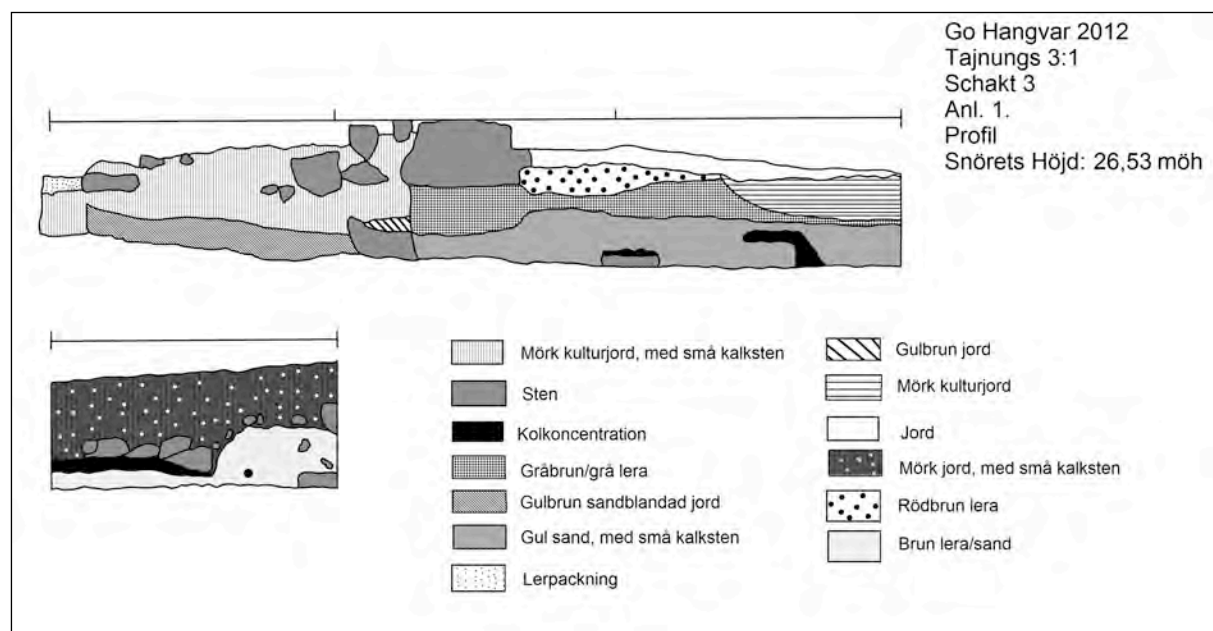
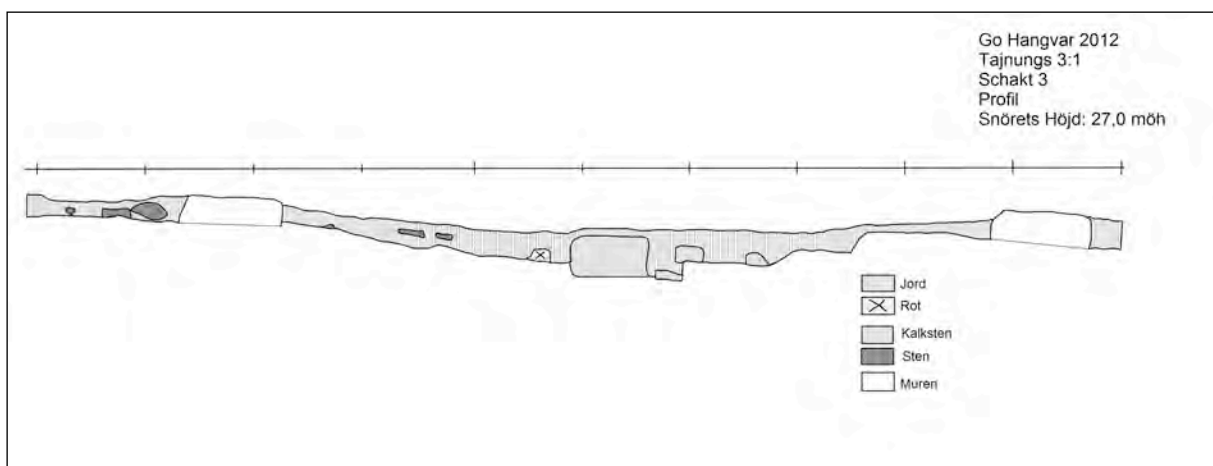
Anläggning 4: Anläggning 4 är det stolphål som framkom i den fristående rutan, ruta 15. Stolphålet är beläget på samma avstånd från innerväggen som stolphålet i anläggning 3. Avståndet från mitten av stolphålet till mitten av stolphålet i anläggning 3 uppgår till 2,6 meter. I mitten av rutan, d.v.s. inuti/ovanpå stolphålet och i rutans sydvästra fjärdedel var jorden stenfri, bortsett från själva konstruktionen. I botten påträffades rester av stolpen, som sparades som ett kolprov.

Figur 15. Lodbild över schakt 3, med norra skallmuren i bildens överkant och den södra i bildens underkant. På samma avstånd från båda murarna fanns två stenskodda stolphål. Centralt i schaktet och i huset framkom en härd, i kanten av en större kalksten (härden till höger i bilden).

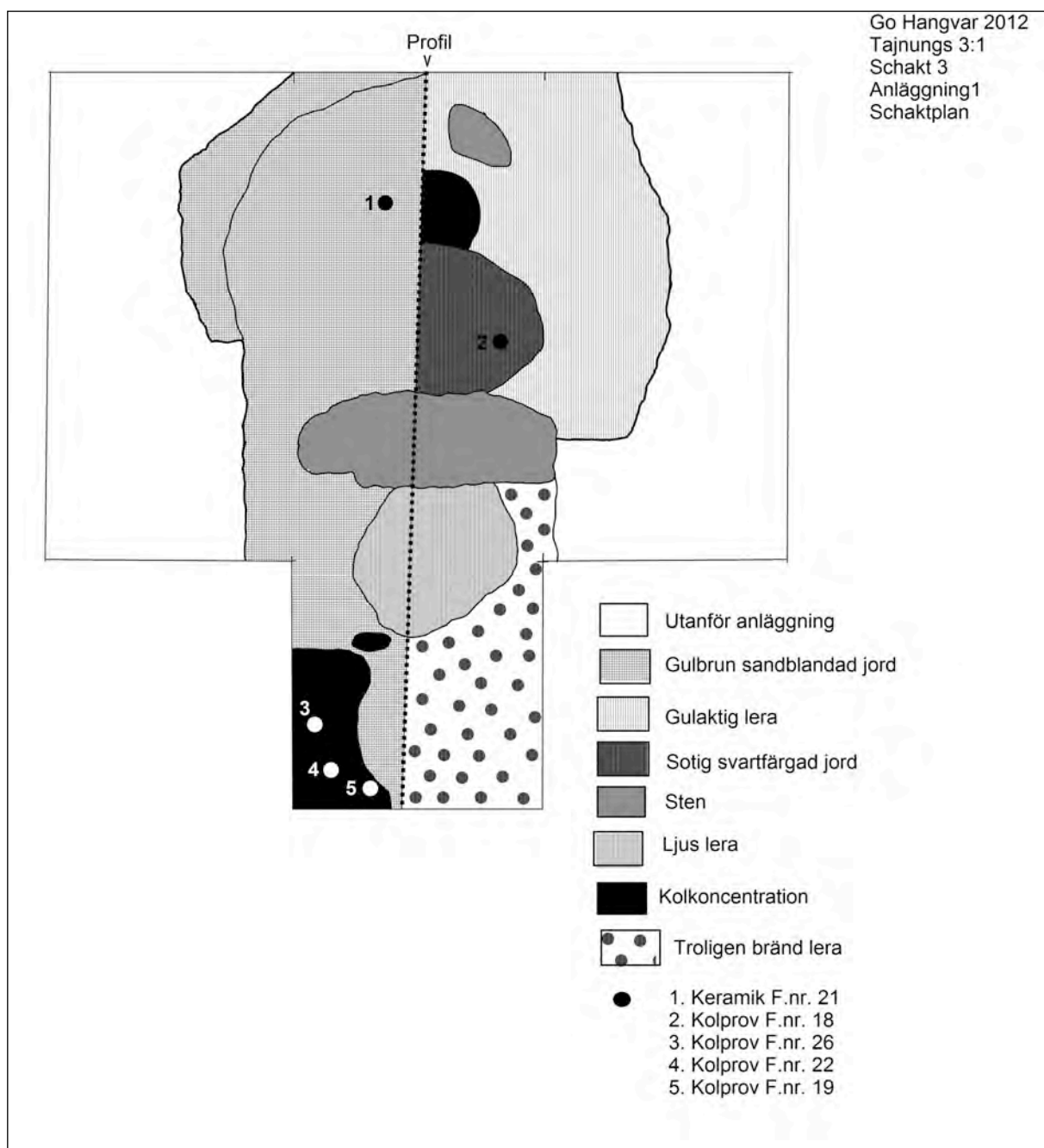

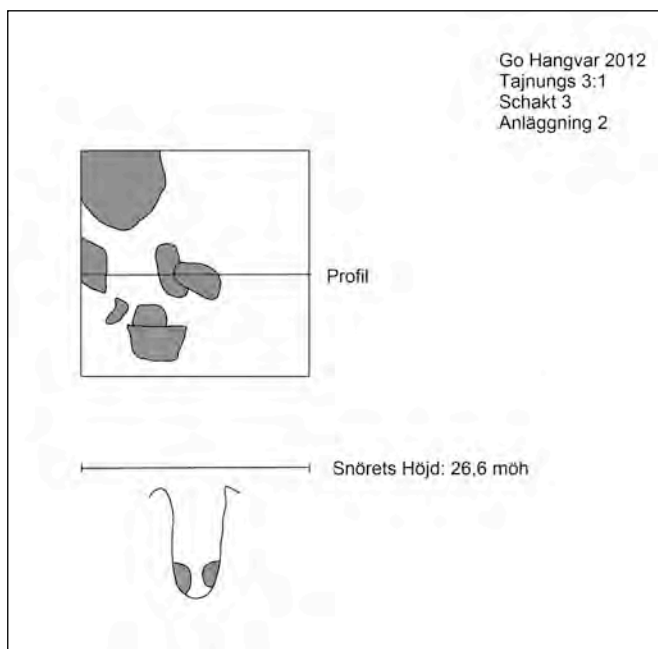
Figur 16. Plan över lager 2, schakt 3. Skalmurarna syns i vardera ände på schaktet, anläggning 2 och 3 utgörs av stolphålen och anläggning 1 av härden, centralt placerad i huset. Nedan profil över schakt 3.

Figur 17. Profil över anläggning 1, härden

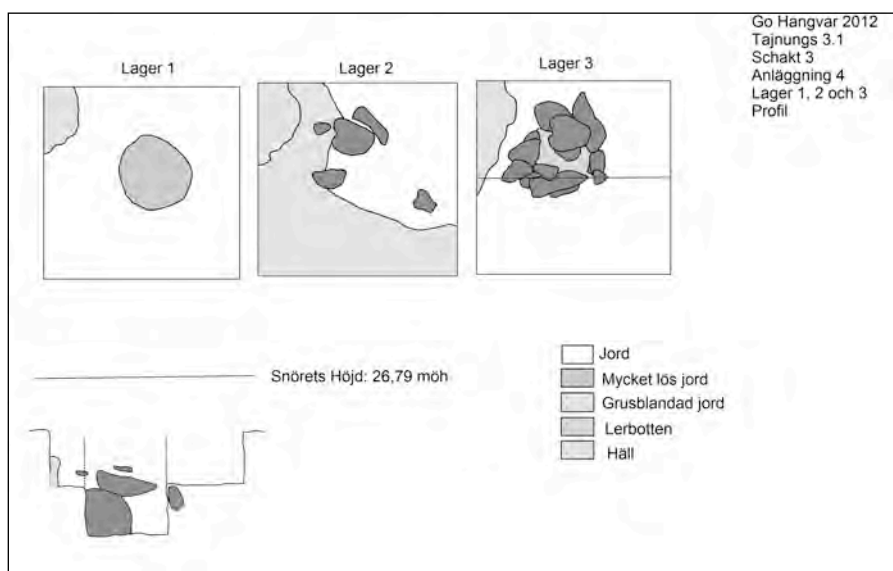
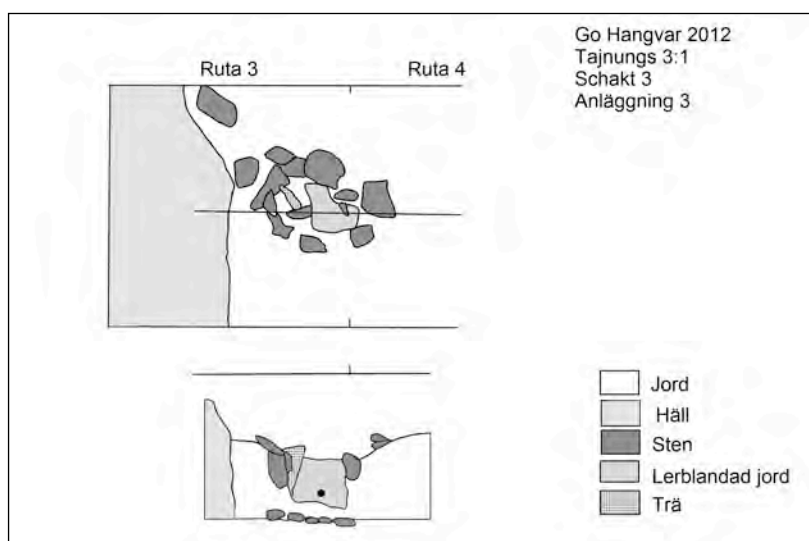

Figur 18. Plan över härden, anläggning 1.

Figur 19 (till vänster), anläggning 2, stolphål.

Figur 20. Anläggning 3, stolphål

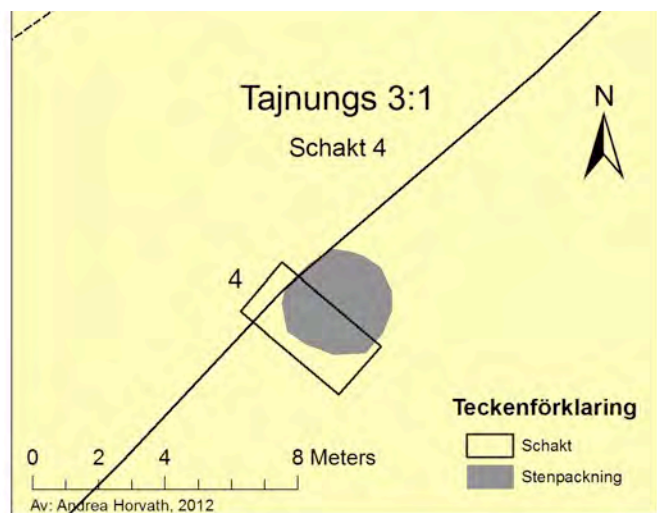

Figur 21. Anläggning 4.
Stolphål.

SCHAKT 4

Område	Tajnungs 3:1
Typ	Röjningsröse
Längd (N-S)	4 m
Bredd (Ö-V)	2 m
Yta	8 m ²
Torv och bottenmått m.ö.h.	-

Längs med en diffus stensträng låg tre flacka, runda stensättningsliknande lämningar. De påminde till storlek och form om flacka stensättningar, men läget nära äldre åkermark talade för röjningsröse. En undersökning av en av dessa anläggningar genomfördes för att få ett grepp om funktion. Anläggningen grävdes till hälften och i en yta om 8 m². Inte ett enda fynd påträffades i schaktet. Jorden var ljusbrun, och inga spår av kulturjord kunde identifieras. Det rörde sig uppenbarligen om ett röjningsröse.

Figur 22. Plan över schakt 4, röjningsröse

SCHAKT 5

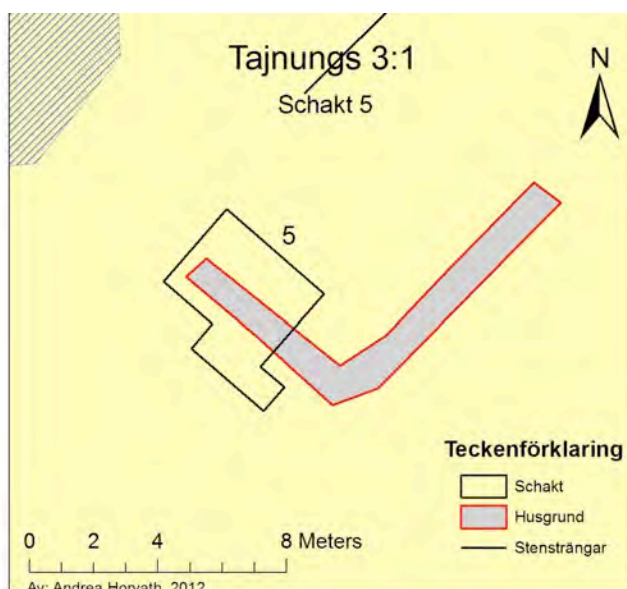
Område	Tajnungs 3:1
Typ	Husgrund
Längd (N-S)	5 m
Bredd (Ö-V)	4 m
Yta	15 m ²
Torv och bottenmått m.ö.h	-

Detta schakt lades över något som tolkades som en skalmur till ett hus från äldre järnåldern. Den var dock ytterst svårtolkad, då två väggar var helt bortplockade och inget i det nuvarande landskapet gav en antydning om att det legat murar här. Det fanns två synliga väggar formade som ett L, med ena sidan lite längre med prydliga resta kalkhällar. Vi lade schaktet över den korta murdelen i ett 4x3 meter stort schakt. Vid avtorvning påträffades en rund stenpackning varpå vi valde att utvidga schaktet direkt med tre nya rutor. Schaktet blev således totalt 15 m². Syftet med detta schakt var att ta reda på ifall det kan röra sig om ytterligare en husgrund.

Den runda stensättningen visade sig vara innehållslös och tämligen oformlig och var med all sannolikhet ett röjningsröse.

En skalmurskonstruktion kunde mycket riktigt konstateras redan efter avtorvning. Muren löper från ruta 1-2 till 10-11 (se schaktplan). Jordlagret här var inte mer än 10 cm. Muren förefaller inte ha utrasat material likt de andra järnåldershusgrunderna utan enbart bestå av ett lager sten. Muren var dessutom betydligt smalare och lägre än de brukar vara, ca 75 cm bred. Muren bestod till större delen av gråsten med inslag av kalksten. Efter rensning av utfallen sten kunde det konstateras att muren legat direkt på hällen.

Det blir ännu mer komplicerat då den tolkade långsidan hade resta kalkstenshällar som reste sig högre än muren vi grävt ut. En rimlig tanke kan vara att stenarna från detta hus använts för att anlägga den nuvarande gården Tajnungs. På så vis kan de större stenarna som legat ovan markytan ha plockats bort från muren vi grävde ut.

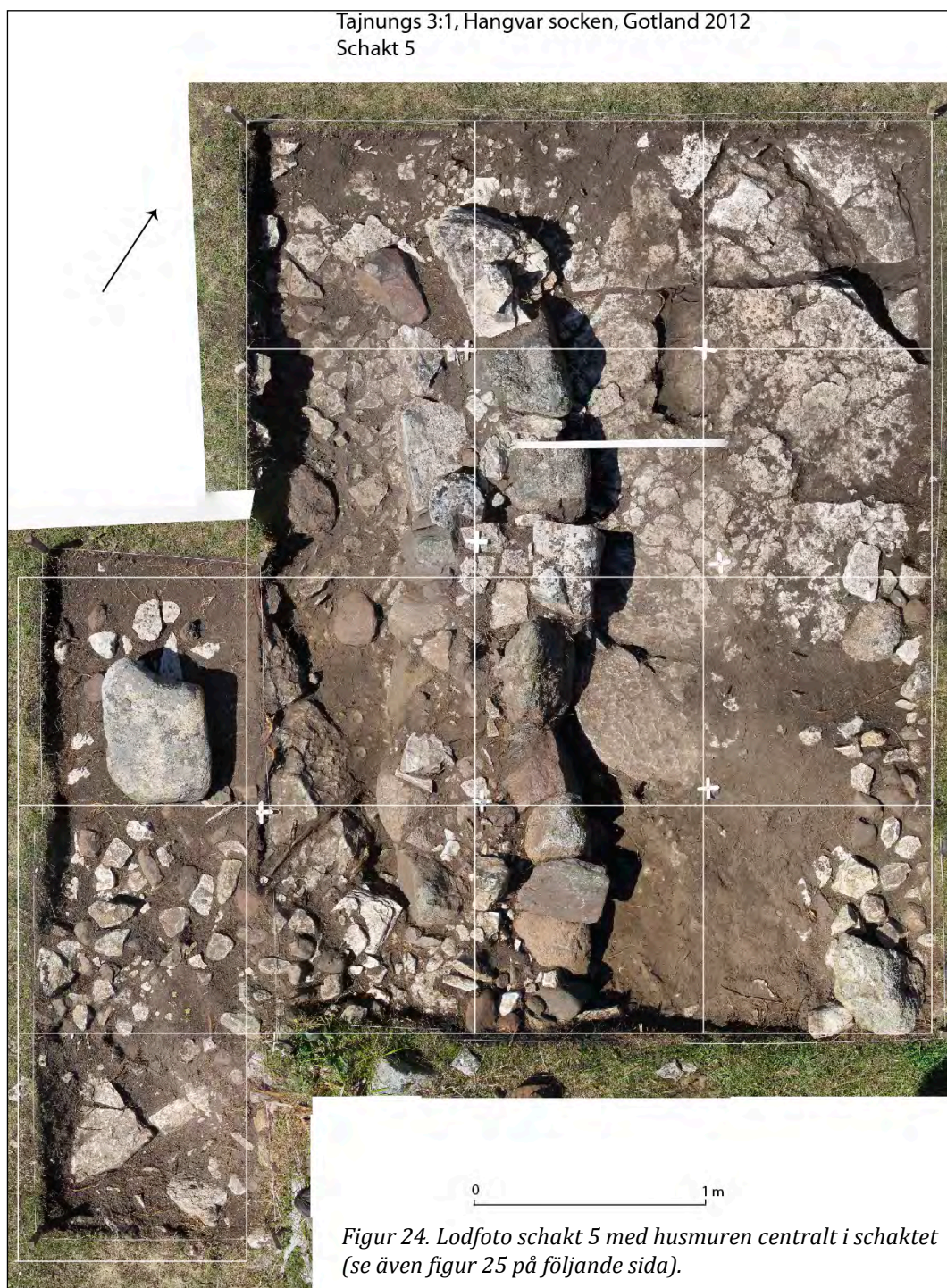

Figur 23. Schakt 5, utlagt över en kortsida av resterna av en byggnad från sannolikt den äldre järnåldern. Kortsidans mur utgörs av en enskiktad stenpackning av större gråstenar, långsidan är ställvis uppbyggd av resta kalkhällar.

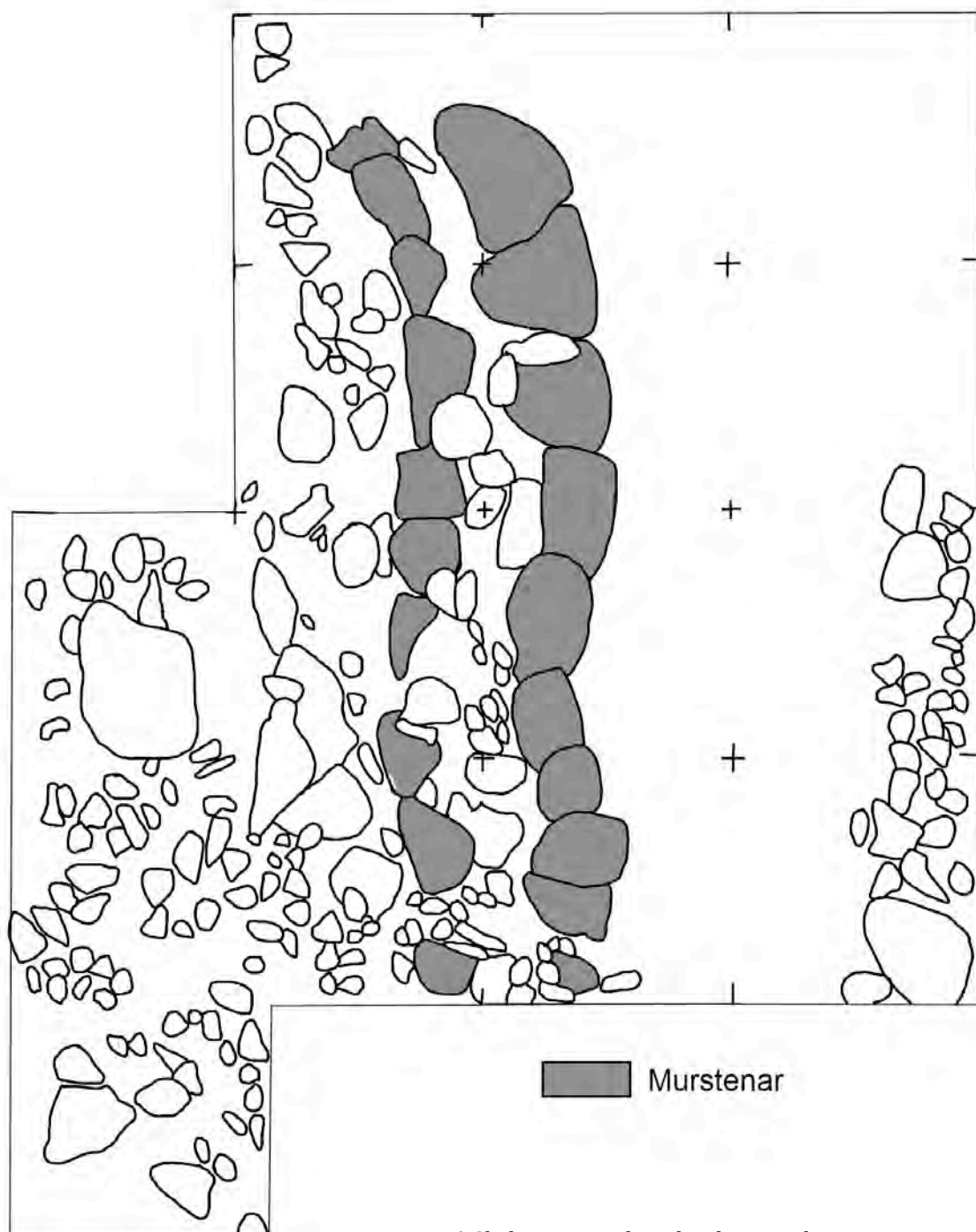
Huset var fyndfattigt, endast ett fåtal keramikskärvor av förhistorisk typ påträffades tillsammans med ett enskilt ben, samt flinta. I en hålighet i hällen i ruta 12 påträffades en del kol och skörbrända stenar, där ett kolprov samlades in.

Huruvida det verkligen rört sig om ett hus är inte helt enkelt att påstå då nästan inga fynd eller spår av aktivitet påträffades, samt att mörk kulturjord var näst intill obefintlig.

Murkonstruktionen går dock inte att förneka, så det verkar ändå sannolikt att det rör sig om en husgrund. Keramiken var av tydlig förhistorisk karaktär. En möjlighet är att det kan ha varit uthuset till husgrund 5.

Go Hangvar
2012
Tajnings 3:1
Schakt 5

Figur 25. Skalmuren markerad av husgrunden

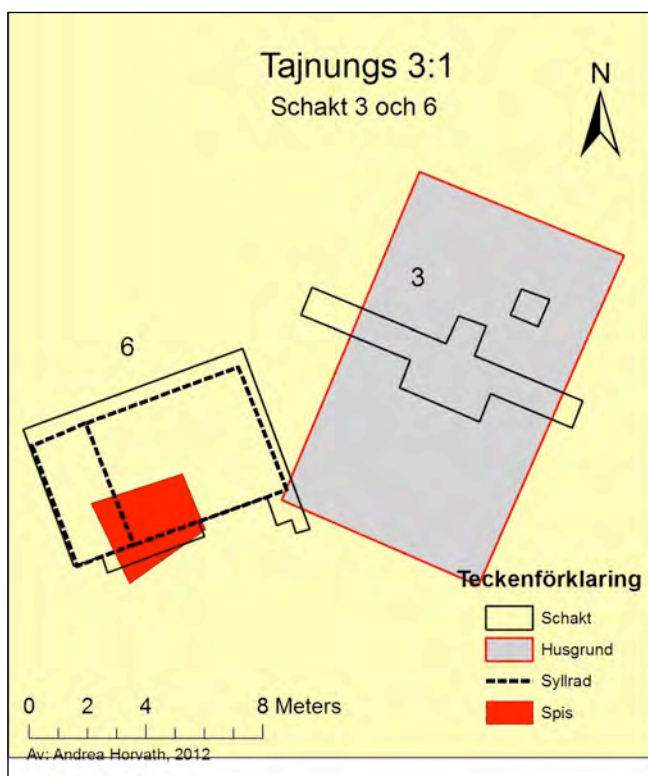
SCHAKT 6

Område	Tajnungs 3:1
Typ	Medeltida husgrund
Längd (N-S)	6,3 m
Bredd (Ö-V)	8 m
Yta	43,3 m ²
Torv och bottenmått m.ö.h	Mått taget i schaktets nordligaste och sydligaste hörn N: 26,83 – 26,58 S: 26,78 – 26,65

Vid fältinventeringen upptäcktes en synbart fyrkantig stenpackning som möjligtvis kunde röra sig om en medeltida spis, i och med formen samt jordens rödbruna färg. Syllstenarna till huset som borde ligga i anslutning till spisen kunde knappt urskiljas ur marken, vilket gjorde det komplicerat att förstå husets omfattning. Över stenpackningen lades först ett 5x1 meter långt schakt i mitten för att konstatera att det verkligen rörde sig om en medeltida spis. Det visade sig snabbt att så var fallet. Efter detta konstaterande utvidgades schaktet 23 m² för att täcka in det område där huset borde ha legat och schaktet blev således 4x7 meter stort.

Längs den norra sidan av schaktet framkom stenar sannolikt tillhörande syllstensraden i form av större kalkhällar och i väst framkom flertalet stenar i två ofullständiga rader. Det är troligt att den

ena raden är utrasad från spisen och den andra är syllstensraden mellan storstugan och förrummet. Syllstensraderna saknar flertalet stenar och är högst otydliga. Av den östra syllraden finns idag inga syllstenar kvar. Det är möjligt att denna husgrund har nyttjat den västra delen av husgrund 5 som en syllsten. Spisen däremot var desto tydligare efter att den nedrasade stenen rensats bort. Schaktet utvidgades längs den västra och södra delen med 12 m² för att hitta avgränsningen av förstugan och spisen. Spisen täcktes inte helt in i de nya

Figur 26. Schakt 6 täckte en medeltida mangårdsbyggnad med sannolik ingång i väster som ledde in till ett mindre rum och innanför detta husets storstuga med en tydlig spis till höger innanför dörren. Man kan notera att byggnadens östra hörn tangerar muren till järnåldershuset, schakt 3.

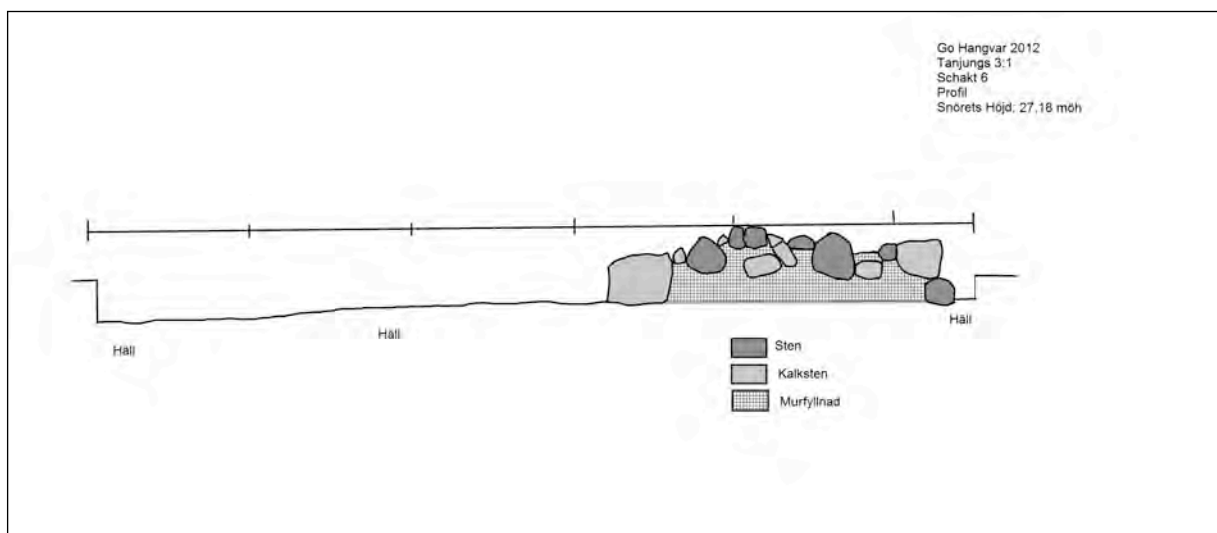

Figur 27. Den medeltida mangårdsbyggnaden. Huset har legat direkt på hällen. I bildens övre vänstra hörn syns spisen. De större kallhällarna i bildens högra kant utgör sannolikt syllstenar längs den ena långväggen. Foto Dan Carlsson.

rutorna så ytterligare 0,5 meter utvidgades söderut och även 1,3 m² utvidgades i schaktets sydöstra hörn för att finna husknuten.

Lagerbeskrivning

Efter avtorvningen av ruta 1-5 framkom hällen efter ca 10 cm. Eftersom jordlagret var så tunt grävdes det som ett lager. Redan vid avtorvningen påträffades en kniv och en keramikskärva i ruta 4. I ruta 1-3 var jorden mörk och fet, medan den i rutorna mot spisen, 4-5 var brunröd och torr. I

Figur 27. Profil över spisen. Man kan notera de tunna kulturlagrerna. Spisen är lagd direkt på hällen.

ruta 1 fanns en stor kolkoncentration, som verkade fortsätta längs med utsidan av det vi tolkat som husets väggar. Efter utvidgningen fortsatte utgrävningen i lager 1 ner till hällen i nordöstra delen, dvs i storstugan. I östra hörnet, ruta 40, var hällen av en annan karaktär än resten av schaktet. Den var mycket söndersprängd och grusig, antagligen påverkad av rötter, frost och eld. Det förekom en stor mängd träkol.

I sydvästra delen av schaktet, vid förstugan och utanför spisen, var det mer tätt med sten och jordlagret var tjockare och mörkare. Innan flertalet stenar plockades bort övergick lager 1 till lager 2. Där fortsatte förekomsten av keramik och ben, men även större bitar slagg påträffades.

När vi hällen frilagts i hela schaktet kunde konstateras att det låg mindre kalkstenar ovanpå större hållblock. Vi diskuterade ifall det rörde sig om ett lagt golv eller om hällen naturligt hade spruckit på detta sätt. Delar av de mindre kalkstenarna i ruta 1-4 lyftes bort för att försöka kontrollera detta, men tolkningen blev att det rörde sig om sprucken håll. Det förekom små mängder av mindre bitar keramik och benfragment, vilka troligtvis hamnat där efter att hällen spruckit.

Spiskanterna framträdde så småningom mycket tydligt och utgjorde en prydlig fyrkant, där det utanför spismurens södra kant (ruta 41-43 och 46) påträffades rikliga mängder av kol, möjligen rester efter syllstocken. Schaktet utvidgades med ruta 44 och 45 för att se om det fanns fler syllstenar, alternativt om medeltidshuset utnyttjat skalmuren i järnåldershuset i sin konstruktion.

Daterande föremål från byggnaden utgörs främst av tidigmedeltida keramik, ett mynt från tidig medeltid, ett djurhuvudformat spänne från sen vikingatid/tidig medeltid, en pärla av vikingatida karaktär och en välbevarad sigillstamp från ca 1300. Kolprov är inlämnat för datering av träresterna (kol) intill spisens södra kant.

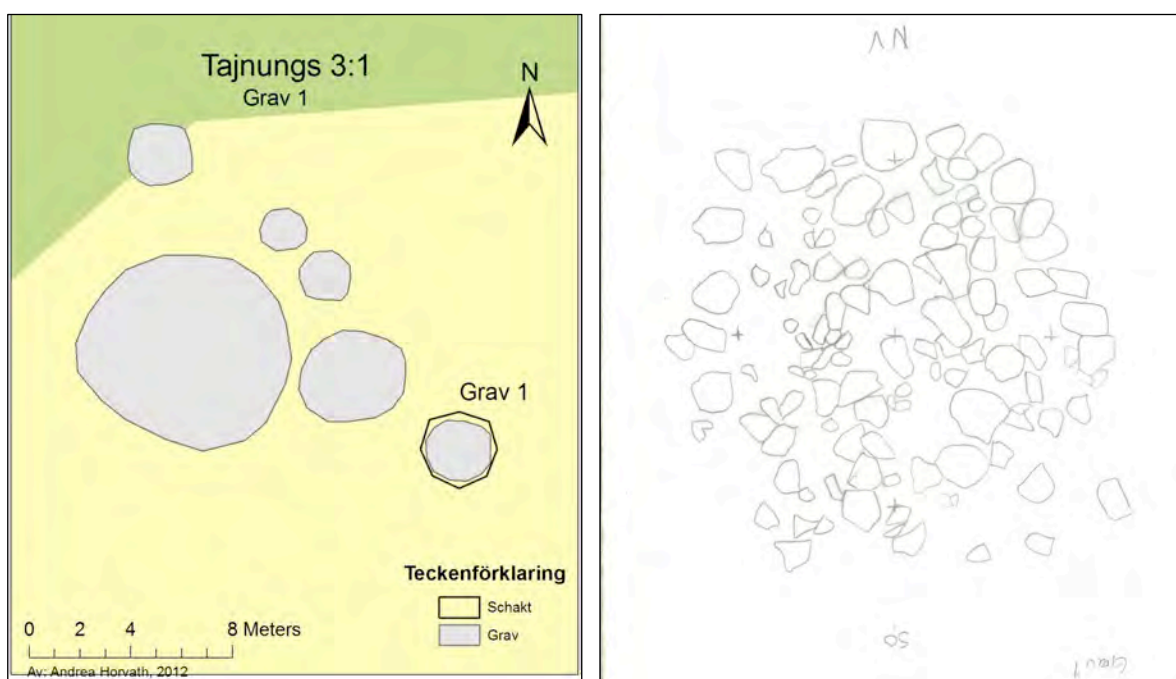
Figur 28. Några av föremålen från husgrunden. Överst ett djurhuvudformat spänne från sen vikingatid/tidig medeltid, därunder en glaspärla av vikingatida typ och underst en sigillstamp från ca 1300. Den bär texten OSWALD eller OSWALDS och med ett botecken som skulle kunna stå för Tajnungs gård. Foto Dan Carlsson.

GRAV 1 (RAÄ HANGVAR 185:1)

Område	Tajnungs 3:1
Typ	Grav 1
Längd (N-S)	3 m
Bredd (Ö-V)	3 m
Yta	7 m ²
Torv och bottenmått m.ö.h	-

Strax norr om boplatsoområdet finns ett mindre gravfält bestående av sex stycken gravar; en större stensättning och fem mindre stensättningar. Gravarna går inte att med någon säkerhet datera utifrån form och konstruktion, men är mest troligt från järnåldern. För att få ett grepp om datering undersöktes en av de mindre stensättningarna.

Valet föll på den sydligaste graven för att den hade en tydlig kantkedja, såg orörd ut och var inte överväxt av träd. I och med tidsaspekten och våra resurser hade den en lämplig storlek i jämförelse med de andra kringliggande rösen.

Figur 29. Plan över gravfältet, RAÄ Hangvar 185:1. Den undersökta graven är den sydvästligaste stensättningen. Anläggningen bestod av i princip ett lager sten, företrädesvis gråsten med inslag av enstaka kalkstenar.

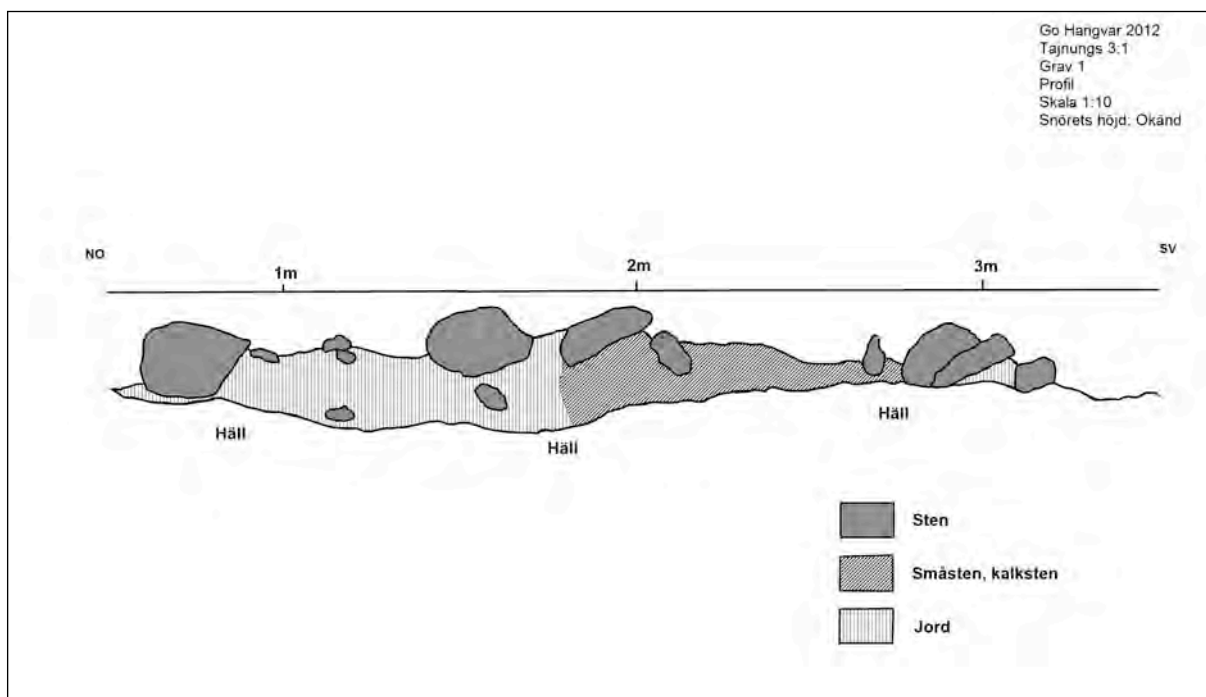
Två profilsnören placerades ut i N-S respektive V-Ö riktning, så att graven delades i fyra kvadranter. Graven grävdes som en anläggning. Vi förmodade att gravarna på gravfältet var brandgravar eftersom de låg direkt på hällen, vilket visade sig vara korrekt vid grävningen. Centralt i graven framkom en mängd brända ben som analyserats av osteolog Carola Liebe-Harkort. Det var en förhållandevis liten mängd ben som fanns i graven. De var hårt brända

och bestod av mycket små framgent. Den osteologiska analysen gav vid handen att det förefaller vara en vuxen person av tandrötterna att döma och hur skalltaken såg ut. Det gick inte att avgöra om det var en yngre eller äldre vuxen, inte heller vilket kön det var frågan om. Inga andra ben än människa kunde identifieras.

En ytterst liten mängd kol påträffades i anslutning till de brända benen. Denna kolmängd samlades in som ett kolprov, men det förefaller tveksamt om kolet är samtida med graven och kommer inte att analyseras vidare. Inga föremål påträffades i graven.

Figur 30. Lodfoto över graven. En enskiktad stenpackning mer eller mindre direkt på hällen. Foto Dan Carlsson.

Figur 31. Profil genom graven.

FYND

Boplatser från äldre järnåldern är generellt relativt fyndfattiga i jämförelse med medeltida områden. Vårt utgrävningsområde är inget undantag. I de schakt som berörde husgrunder från äldre järnåldern påträffades egentligen inga direkta föremål, utan endast ben, keramik, enstaka järnskrot och en mindre mängd slagg. De fynd som är värda att nämna från dessa schakt är den enda *ornerade* förhistoriska keramikbiten (daterad till 400-tal evt, samt keramikskärvorna som påträffades i koncentrationer och som med stor sannolikhet har tillhört samma kruka. De har limmats ihop i den mån det varit möjligt. Koncentrationer med keramikskärvor har påträffats i schakt 1, schakt 2 och schakt 3. Keramik av samma typ påträffades i schakt 5 och schakt 7, men det var endast ett fåtal skärvor. De utgörs huvudsakligen av grovt, gråbrunt gods som inte ger någon mer precis datering men de hör säkerligen hemma i den äldre järnåldern. Några skärvor var av ett finare svartaktigt gods, något som även det förekommer i den äldre järnåldern.

I graven påträffades inga fynd överhuvudtaget, utöver individens brända ben.

SCHAKT 6

Schakt 6 innefattade medeltidshuset. Där förekom en större mängd fynd än i de andra schakten. Redan vid avtorvningen påträffades bland annat en kniv av järn. Därefter förekom fynd mer eller mindre frekvent under hela utgrävningen. Bland de mer spektakulära fynden är en sigillstamp av brons. Sigillstampen är rund till formen och har en inristning på ena sidan i form av en spegelvänd text och ett sannolikt bomärke i form av ett upp och nedvänt T.

Det finns en liknande sigillstamp tidigare påträffad på Gotland och intressant nog kommer den från Snäckers gård i Hangvar socken, inte långt från Tajnungs (SHM 15417). Den dateras till ca 1300 och det är troligt att även den av oss påträffade sigillstampen skall dateras till samma tid.

Figur 32. Sigillstamp påträffad vid Snäckers i Hangvar socken. Daterad till ca 1300 (SHM 15417)

Ser man föremålet från sidan ser man klart att öglan är anpassad så att man mycket väl kan trycka föremålet mot något utan att öglan är i vägen. Storleksmässigt överensstämmer det tämligen väl med ett motsvarande fynd från Snäckers. Märket på sigillstampen är ett typiskt gotländskt bomärke jämte en fransk lilja. Inskriptionen är något otydlig, men man kan tydligt se "S:OSWA", där "S:" står för "Sigillum". OSWALD(S) kan möjligen vara en person som hette Oswald eller en gård som hette Oswalds. Bomärken ser olika ut från gård till gård samt ägare till ägare. Det innebär att det hela tiden sker små förändringar på bomärkena. Till exempel påträffade vi exakt samma bomärkesymbol tillhörande Thomas Sigsarfwé år 1716 (Larsson 1927). Sigsarve är idag ett område som ligger ett par kilometer från Tajnungs gård.

Dock bör vår sigillstamp vara betydligt äldre än 1700-tal. Vi antar att dateringen på sigillstampet är i paritet med resten av husets fynd, vilket skulle innebära att det förmodligen rör sig om senast 1300-tal.

Andra fynd från schakt 6 är bland annat två blå, polykroma glaspärlor, två mynt, tre knivar, ett djurhuvudformat spänne, en bronsnål, en fyrkantig infattning till en fingerring av brons och en stjärnformig bältedekoration.

Mynten var mycket slitna, men ser ut som gotländska skattepenningar från 1200-talet. Det djurhuvudformade spännet dateras till 1000-tal enligt Lena Thunmark-Nyléns studie om vikingatida gotländska gravfynd, *Der Wikingerzeit Gotlands*. I denna sammanställning finns även mycket snarlika glaspärlor som påträffades i schakt 6. Glaspärlorna tillhör således förmodligen vikingatid eller tidigt 1000-tal.

Keramiken som påträffades i schakt 6 var av mycket blandad karaktär. De vanligaste keramiktyperna var A1 samt BI:1, men det påträffades också mindre mängder AII, BI:1, BII:3, CI:2, CII:1 samt vikingatida keramik. Förbryllande var dock att vi utanför spisens norra kant, under ett stort kalkblock, påträffade grovmagrad, förhistorisk keramik liknande de typer som påträffades i övriga schakt. Denna keramik skall sannolikt knytas till den intilliggande järnåldersgården.

FYNDSTATISTIK

Tabellen nedan visar fyndmaterialets fördelning inom de olika schakten. En lista över samtliga fynd finns som appendix. Det bör uppmärksammas att kategorierna *Kol* och *Bränd Lera* inte är representativt för allt som återfanns i schakten, utan är endast ett urval. När det gäller kol, har detta tagits tillvara i lägen som är möjliga att använda för ^{14}C datering, vilket innebär att löst liggande kol i lagren inte tagits tillvara. Inom kategorin *Metall* finns både järnskrot och föremål av både järn och brons.

Man kan notera den stora skillnaden i fyndmaterialets omfattning mellan järnåldershusen (schakt 1, 2, 3, 5 och 7) och den medeltida mangårdsbyggnaden (schakt 6).

Massmaterial totalvikt i gram:

Vikt i gram	Ben	Bränd Lera	Keramik	Metall	Kol	Slagg
Schakt 1, 1B, 1C	3003	1356	1303	13	243	29
Schakt 2	52	15	272	14	46	184
Schakt 3	4	994	328	61	239	2
Schakt 4				2		
Schakt 5	1		52		3	
Schakt 6	693	3387	1042	340	851	1196

Schakt 7	421	5	50		2476	
Grav 1	46				8	

Massmaterial vikt per m²:

Vikt per m²	Storlek m²	Ben	Bränd Lera	Keramik	Metall	Kolprov	Slagg
Schakt 1, 1B, 1C	32	93,84	42,38	40,72	0,41	7,59	0,91
Schakt 2	12	4,33	1,25	22,67	1,17	3,83	15,33
Schakt 3	15	0,27	66,27	21,87	4,07	15,93	15,93
Schakt 4	8				0,25		
Schakt 5	15	0,07		3,47		0,2	
Schakt 6	43,3	16,00	78,22	24,06	7,85	19,65	27,62
Schakt 7	8	52,63	0,63	6,25		309,50	
Grav 1	7	6,57				1,14	

RESULTAT OCH SAMMANFATTNING

Under detta år gjordes den allra första utgrävningen i Tajnungs. Undersökningarna berörde fem husgrunder, en brandgrav, ett röjningsröse samt en skärvstenshö. Totalt visade det sig finnas rester av minst sju husgrunder i området. De till utseendet typiska äldre järnåldershusen verkar ha varit sex stycken till antalet. Endast en husgrund av de som undersöktes var från medeltid. Det bör ha funnits fler husgrunder från medeltid i området, då den medeltida mangårdsbyggnaden borde kopplas till en ladugård eller ett uthus. Av dessa hus kunde inte identifierats några synliga spår i landskapet. Området har varit föremål för stentäkt. Ett omfattande bete, bland annat med frigående grisar, har starkt påverkat landskapet och bevaringsförhållandena. Så kan noteras att två av husen från den äldre järnåldern är delvis förstörda av framför allt stentäkt och sannolikheten är stor att övriga medeltida byggnader, vilka som regel endast återfinns som syllramar av kalkstenar, har försvunnit. Järnåldershusen i den östra delen är till en del pålagrade med sten, sannolikt från intilliggande odling.

Undersökningarna i Tajnungs ger ändå ett relativt gott underlag för att förstå bebyggelsens helhet och kontinuitet, även om inlämnade prover för ^{14}C analyser kommer att ge en fastare grund att stå på. Genom årets undersökning har vi fått en bra bild över bebyggelsens utbredning och kronologi, även om vissa pusselbitar fortfarande saknas.

Här finns lämningar av sex hus från den äldre järnåldern av traditionell typ, dvs med meterbredda skalmurar längs sidorna med fyllning av mindre sten emellan och med två rader inre stolpar som burit taket. Byggnaderna består både av sådana med höga murar, sannolikt ursprungligen upp till 1-1,5 meters höjd, och sådana med en låg stenfot, vilka som regel kan ses som uthus.

Järnåldersbebyggelsen fördelar sig på till synes tre mangårdsbyggnader och tre mindre hus, här tolkade som uthus. Således tre gårdar. En väsentlig fråga i sammanhanget är om dessa tre gårdar är samtida, eller om de följer på varandra. Det går inte i dagsläget att avgöra detta, men med resultaten från ^{14}C analyser kan man möjligen få en bättre bild.

Den tidsmässiga relationen mellan skärvstenshögen utanför hus 1 och huset, har inte kunnat beläggas utifrån utgrävningen i sig. Därtill var fyndmaterialet allt för magert. Den stratigrafiska situationen gav inte heller någon vägledning i detta avseende. Även denna fråga kan bättre behandlas utifrån svaret från ^{14}C analyserna.

I boplatssområdets västra del finns resterna efter en medeltida mangårdsbyggnad. Konstruktionen av byggnaden är i hög grad överensstämmande med andra undersökta medeltida byggnader, såsom i exempelvis Fjäle, Lilla Hultungs och prästgården i Fröjel. Som tidigare noterats finns inga konkreta spår i landskapet av övriga hus från perioden i fråga. Det är dock med stor sannolikhet så att det har funnits ytterligare byggnader i form av ladugård, lada etc, troligen belägna intill den väg som går strax norr om mangårdsbyggnaden.

Dateringen av det medeltida huset kan göras utifrån fyndmaterialet. Förekomsten av såväl ett djurhuvudformat spänne som ett par pärlor av tydlig vikingatida karaktär antyder att bebyggelsen funnits på platsen från sent 1000-tal eller början av 1100-talet. Keramiken och det väl bevarade sigillet ger en datering till 1200-tal, möjligen med en sträckning in till mitten av 1300-talet.

En väsentlig fråga i sammanhanget är relationen mellan det undersökta huset och Tajnungs gård, såsom den framträder i de äldsta skriftliga beläggen. Gården är på 1600-talet belägen ca 400 meter väster om den undersökta byggnaden från medeltid och kan utgöra en direkt fortsättning på den undersökta gården. Men det kan också vara så att gården upphörde under 1300-talets krisperiod, och att den återkoloniserats en tid därefter.

Tajnungs finns inte med i ödegårdslistan från 1584. I jordeboken 1653 är gården upptagen sist i beskrivningen av Hangvar socken, vilket möjligen ger en antydning om att den är relativt sen.

Gården beskrivs som ett hemman om "1/8 dels mantal om 1 marckelej", vilket är en mycket liten gård. Vidare sägs att gården "hafwer åcker till 5 tunnelandh, äng till 12 mans slätt, starr 3 mans slätt, aagh i Tänningsmyr, 1 haga till 1 häst och godh skough. Bruckas af Herman Skabou, hwilcken af...(texten slutar så mitt i en mening, även i en annan version av jordeboken).

Fram till upprättandet av den äldsta kartan över gården, upprättad 1694, har åkermarken utökats till 6 ha. Gården skrivs nu som Tenigz eller Tennings.

Med tanke på gårdens ringa storlek och att den står skriven sist i uppräkningslistan av gårdar i Hangvar, ger möjligen en antydning om att gården kan ha ödelagts under loppet av 1300-talet på den plats där undersökningarna genomfördes och att den återetableras en tid efter, då på den plats den har när vi möter den i den äldsta kartan.

Det skall dock inte uteslutas att det antingen är en och samma gård som fortlevt genom hela medeltiden, men där bebyggelsen flyttas under andra halvan av medeltiden till det läge den har på 1600-talet, eller att det faktiskt rör sig om två skilda gårdar, varav den ena ödeläggs under medeltid. Man kan erinra om att det uppenbarligen finns mer än en gård under den äldre järnåldern.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

ArkeoDoks projektnr:	2012:18
Länsstyrelsens diariernr:	431-688-10
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Gotlands län
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning
Utförandetid, fältarbete:	April 2009, 20 fältdagar
RAÄ nr.	Hangvar 36:1-11, 185:1
Län:	Gotland
Landskap:	Gotland
Kommun:	Gotland
Socken:	Hangvar
Fastighet:	Tajnungs 3:1
Fastighetskartans blad:	6J0a NV
Koordinatsystem:	SWEREF
Höjdsystem:	RH 00
Projektleddare:	Dan Carlsson
Fältarkeologer:	Andrea Horvath, Björn Pilegård
Rapport	Andrea Horvath, Björn Pilegård
Rapportansvarig:	Dan Carlsson
Kartor & Layout:	Andrea Horvath
Kvalitetssäkring:	Dan Carlsson
Underkonsulter:	Inga
Fynd:	Se bilagda CD-R

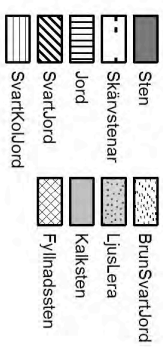
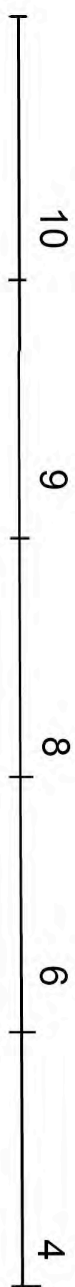
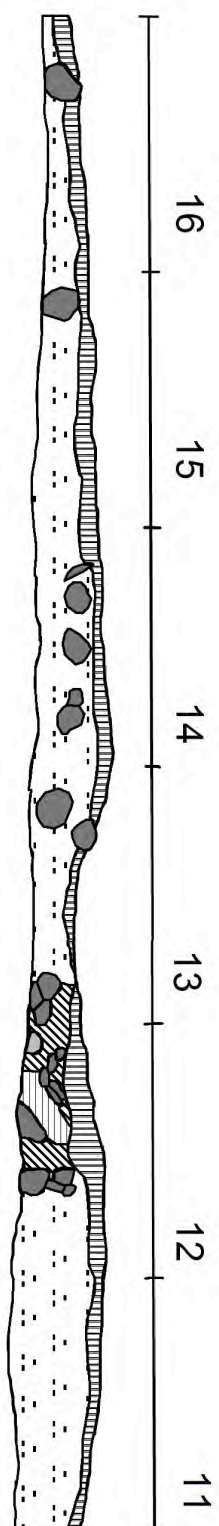
REFERENSER

Johan Larssons manus 1927, "Gotländska Får- och Bomärken", Avskriftssamlingen vol. 85, Landsarkivet i Visby.

Lena Thunmark-Nylén. 2000. Wikingerzeit Gotlands.

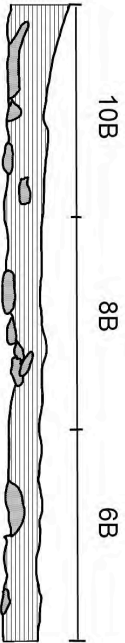
BILAGOR

Go Hangvar 2012
Tajnings 3:1
Schakt 1
Profil
Snörets Höjd: 27,93 möh

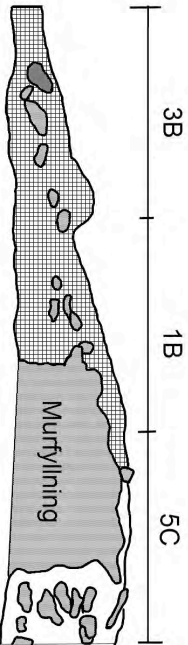

10B	8B	6B			4C	2C
9B	7B	5B	3B	1B	5C	3C
						1C

Snörets Höjd: 27,23 möh

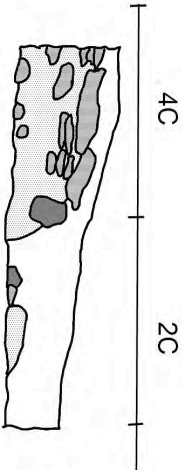

Snörets Höjd: 27,49 möh

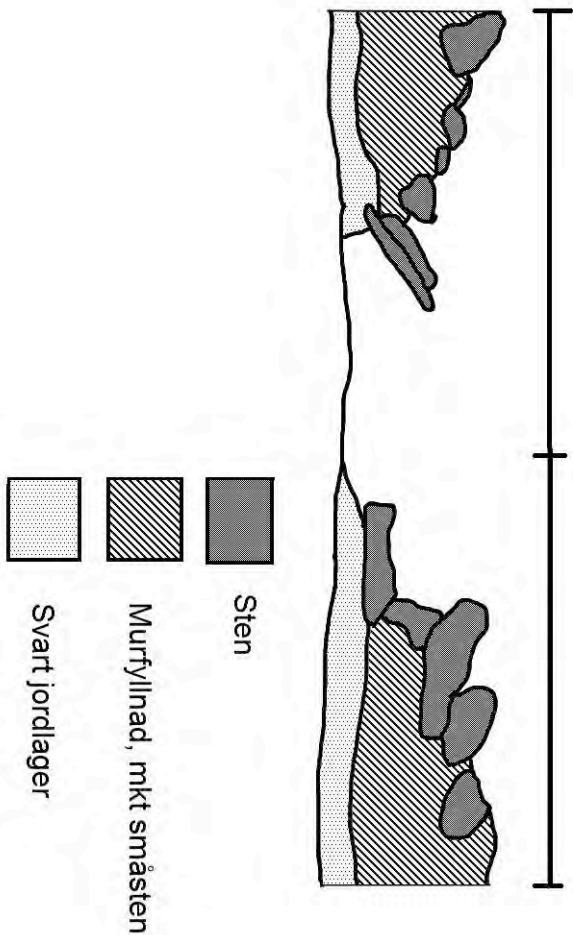
Go Hangvar 2012
Tajnings 3:1
Schakt 1B och 1C
Profil

Snörets Höjd: 27,38 möh

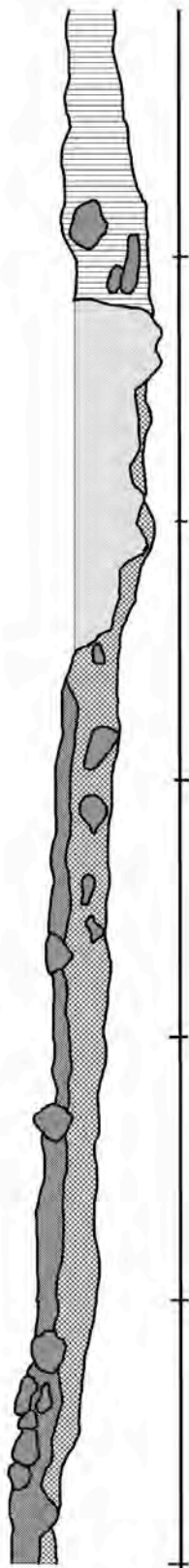

- Kalksten
- Gråsten
- Packad, sandig jord
- Svart jord
- Mellansvart jord
- Mörksvart jord

Go Hangvar 2012
Tajnings 3:1
Schakt 7
Profil
Snörets höjd: 27,57 möh

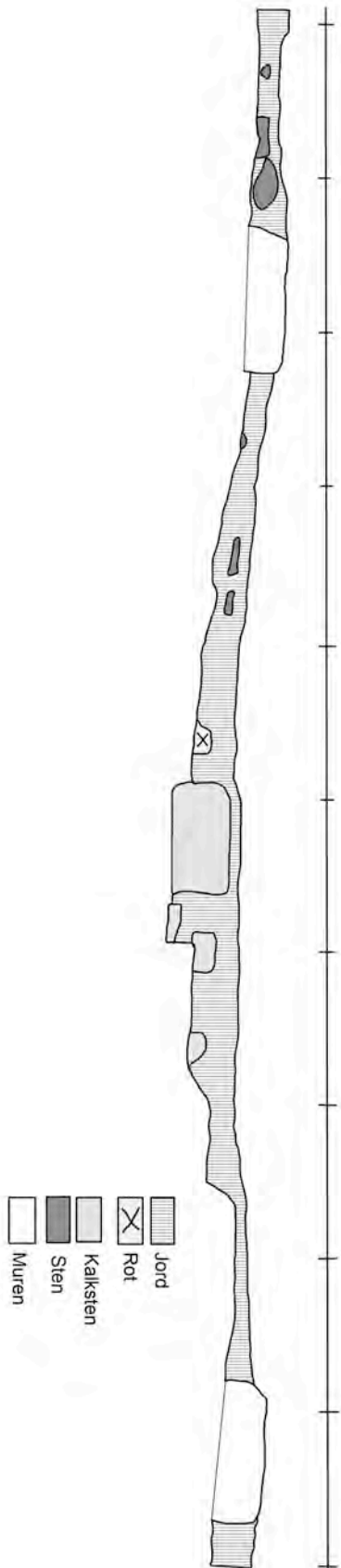

Go Hangvar 2012
 Tajnings 3:1
 Schakt 2
 Profil
 Snörets höjd: 28,18 möh

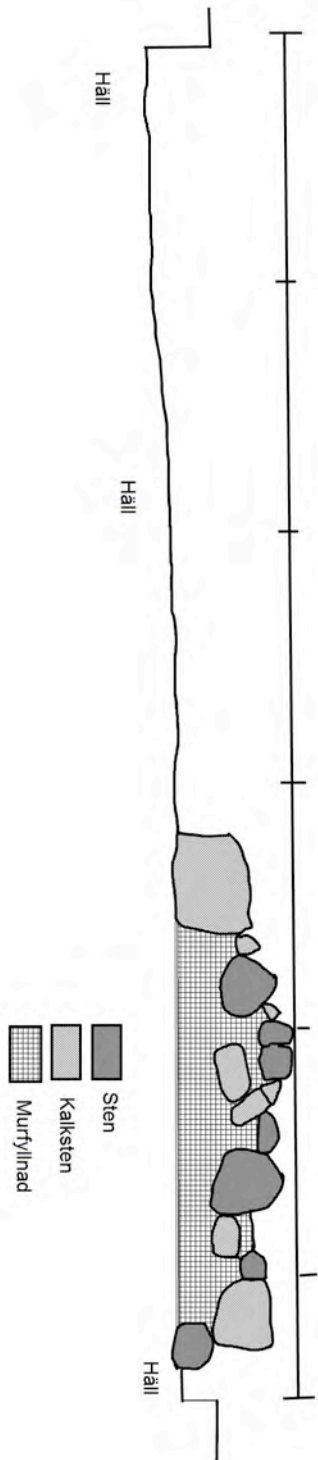

- Svarbrun, sandig jord
- Gråsvart jord
- Kalkstensgrus
- Sten
- Mur

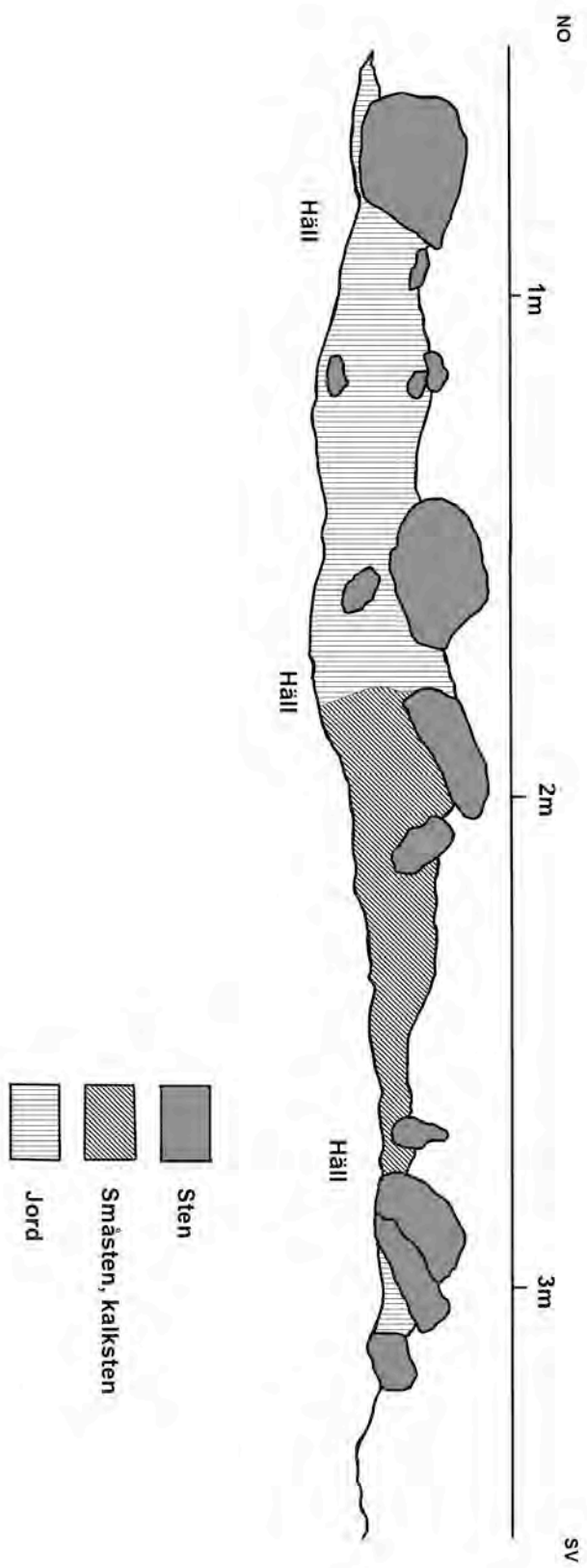
Go Hangvar 2012
 Tajnungs 3:1
 Schakt 3
 Profil
 Snörets Höjd: 27,0 mōh

Go Hangvar 2012
 Tanjungs 3:1
 Schakt 6
 Profil
 Snorets Höjd: 27,18 möh

Go Hangvar 2012
Tajnings 3:1
Grav 1
Profil
Skala 1:10
Snörets höjd: Okänd

C14 prover inlämnade till Lunds universitet augusti 2012. Tajnungs gård, Hangvar socken Gotland.

Prov nr

Nr. Tajnungs 12.1. Schakt 1, kol från skärvstenshög. Lager III, ruta 17. 18 gram. **Fyndnummer 100.**

Nr. Tajnungs 12.2. Schakt 7, kol från ingången till huset. Lager II, ruta 3. 16 gram. **Fyndnummer 18.**

Nr. Tajnungs 12.3. Schakt 2. Kol från planka på insidan av muren. 25 gram. **Fyndnummer 22.**

Nr. Tajnungs 12.4. Schakt 3. Trärester från stolpe, anläggning 3. 26 gram. **Fyndnummer 39.**

Nr. Tajnungs 12.5. Schakt 6. Trärester sågad plank/stock utanför spisen. 15 gram. **Fyndnummer 252.**

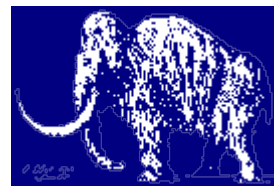
Nr. Tajnungs 13.6. Schakt 1. Kol från skärvstenshögen. Lager III, ruta 17. 17 gram. **Fyndnummer 99**

Dan Carlsson
ArkeoDok
Färjeleden 5
621 58 Visby
Telefon: 070-3118032
E-mail: dancarlsson@me.com

LUNDS
UNIVERSITET

Geologiska Institutionen
Laboratoriet för ^{14}C -datering
Sölvegatan 12, Geocentrum II
223 62 LUND
Tel. 046/2227885 Fax 046/2224830

Department of Geology
Radiocarbon Dating Laboratory
Sölvegatan 12, Geocentrum II
S-223 62 LUND
Sweden

Dan Carlsson
ArkeoDok
Färjeleden 5, 621 58 Visby

Dateringsattest

Provets benämning	Lab no	Erhållen ^{14}C -ålder BP	$\delta\text{C}13$ ‰	Provmgd (mg C)	Förbehandling
Fjäle, Ala s:n Fjäle 12.1	LuS 10360	1025 $\pm$ 50		5,2	HCl, NaOH
Fjäle, Ala s:n Fjäle 12.2	LuS 10361	935 $\pm$ 50		5,0	HCl, NaOH
Fjäle, Ala s:n Fjäle 12.3	LuS 10362	1195 $\pm$ 50		5,0	HCl, NaOH
Fjäle, Ala s:n Fjäle 12.4	LuS 10363	795 $\pm$ 50		5,0	HCl, NaOH
Fjäle, Ala s:n Fjäle 12.5	LuS 10364	945 $\pm$ 50		5,0	HCl, NaOH
Fjäle, Ala s:n Fjäle 12.6	LuS 10365	920 $\pm$ 50		5,7	HCl, NaOH
Tajnungs, Hangvar s:n Tajnungs 12.1	LuS 10366	1705 $\pm$ 50		5,2	HCl, NaOH
Tajnungs, Hangvar s:n Tajnungs 12.2	LuS 10367	1695 $\pm$ 50		5,2	HCl, NaOH
Tajnungs, Hangvar s:n Tajnungs 12.3	LuS 10368	1820 $\pm$ 50		5,0	HCl, NaOH
Tajnungs, Hangvar s:n Tajnungs 12.4	LuS 10369	1895 $\pm$ 50		4,0	HCl, NaOH
Tajnungs, Hangvar s:n Tajnungs 12.5	LuS 10370	945 $\pm$ 50		2,2	HCl, NaOH
Tajnungs, Hangvar s:n Tajnungs 12.6	LuS 10371	1575 $\pm$ 50		3,0	HCl, NaOH

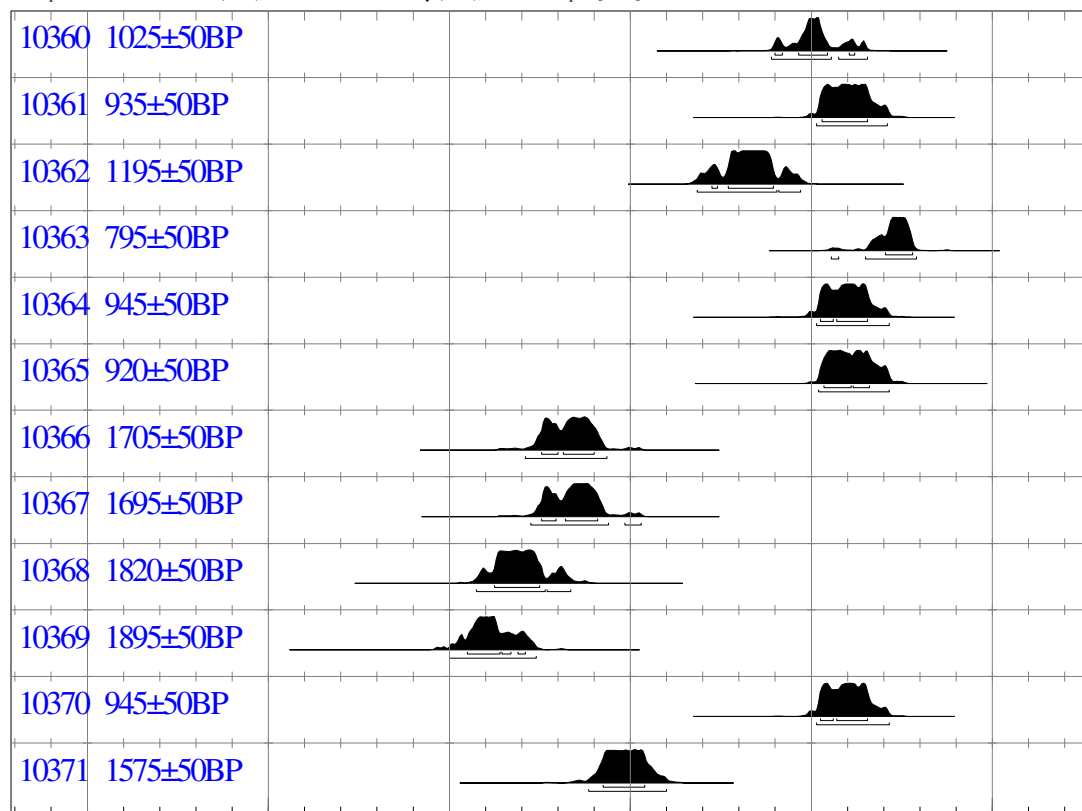
Beräkningen av ^{14}C -åldern är baserad på halveringstiden 5568 år. Resultaten är givna i antal år före 1950 (^{14}C -ålder BP). I osäkerhetsangivelsen innefattas statistiskt åtkomliga bidrag från mätningen av prov, standard och bakgrund. Som standard användes enligt internationell överenskommelse 95% av aktiviteten hos NBS oxalsyre-standard. Alla ^{14}C -åldrar är ^{13}C -korrigerade för avvikelser från överenskommet standardvärde på $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ - förhållandet. Kol-14 åldern måste översättas till kalibrerade kol-14 år genom att använda antingen IntCal09 (för terrestra prover) eller Marine09 (för marina prover). För ytterligare information hänvisas till Radiocarbon Vol 51, nr4, 2009.

Lund 2012-12-04

Göran Skog

Mats Rundgren

Atmospheric data from Reimer et al (2009); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob[chron]

1000CalBC 500CalBC CalBC/CalAD 500CalAD 1000CalAD 1500CalAD

Calibrated date

INFORM : References - Atmospheric data from Reimer et al (2009);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob[chron]

10360 : 1025±50BP

68.2% probability

900AD (5.8%) 920AD

965AD (58.2%) 1045AD

1105AD (4.3%) 1120AD

95.4% probability

890AD (77.1%) 1055AD

1075AD (18.3%) 1155AD

10361 : 935±50BP

68.2% probability

1030AD (68.2%) 1155AD

95.4% probability

1015AD (95.4%) 1210AD

10362 : 1195±50BP

68.2% probability

725AD (3.6%) 740AD

770AD (64.6%) 895AD

95.4% probability

685AD (84.5%) 905AD

910AD (10.9%) 970AD

10363 : 795±50BP

68.2% probability

1205AD (68.2%) 1280AD

95.4% probability

1055AD (1.5%) 1075AD

1150AD (93.9%) 1290AD

10364 : 945±50BP

68.2% probability

1025AD (18.3%) 1060AD

1070AD (49.9%) 1155AD

95.4% probability

1015AD (95.4%) 1215AD

10365 : 920±50BP

68.2% probability

1035AD (41.7%) 1110AD

1115AD (26.5%) 1160AD

95.4% probability

1020AD (95.4%) 1215AD

10366 : 1705±50BP

68.2% probability

255AD (21.8%) 300AD

315AD (46.4%) 400AD

95.4% probability

210AD (95.4%) 435AD

10367 : 1695±50BP

68.2% probability

255AD (17.9%) 295AD

320AD (50.3%) 410AD

95.4% probability

225AD (92.8%) 440AD

485AD (2.6%) 530AD

10368 : 1820±50BP

68.2% probability

125AD (68.2%) 250AD

95.4% probability

75AD (83.1%) 265AD

270AD (12.3%) 335AD

10369 : 1895±50BP

68.2% probability

50AD (54.1%) 140AD

145AD (7.8%) 170AD

190AD (6.4%) 210AD

95.4% probability

AD (95.4%) 240AD

10370 : 945±50BP

68.2% probability

1025AD (18.3%) 1060AD

1070AD (49.9%) 1155AD

95.4% probability

1015AD (95.4%) 1215AD

10371 : 1575±50BP

68.2% probability

425AD (68.2%) 540AD

95.4% probability

385AD (95.4%) 600AD